

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

eesti keele
eksamid

2006

Eesti keele riigieksami analüüs

Koostaja Külli Habicht
Toimetaja Mari Kadakas

1. Eesti keele riigieksami eesmärgid

1. Kontrollida riikliku õppekavaga määratletud õpitulemuste saavutatust.
2. Tagada gümnaasiumi lõpueksamikirjandite hindamine ühtsetelt alustelt – see peab kindlustama ka hinnete võrreldavuse.
3. Anda tagasisidet nii õppimise kui ka õpetamise tulemuslikkusest.
4. Ühitada gümnaasiumide lõpueksamid kõrgkoolide sisseastumiseksamitega.

2. Eksami põhiandmed

2.1. Eksami alused ja hindamine

Eksam põhineb põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava gümnaasiumi eesti keele ainekaval. Riigieksamikirjandiga kontrollitakse gümnaasiumilõpetajate eesti keele ja kirjanduse ainetundides omandatud teadmisi. Eksamikirjandi teema valib eksaminand 10 tema hulgast.

Eksamitöid hindab riiklik hindamiskomisjon riigieksamikirjandi hindamisjuhendi alusel. Eksami tulemus on positiivne, kui eksamitöö on hinnatud vähemalt 20 punkti vääriliseks. 2006. aasta eksamitöö hindamine erines varasemast selle poolest, et töid hinnati esmakordselt 6-astmelises punktisüsteemis (0–5 punkti). Eksamikomisjon hindas kirjandis 0–5 punktiga nelja aspekti: sisu, õigekirja, sõnavara/stiili ja vormi/ülesehitust. Neil aspektidel oli punktide kogusumma kujunemises erinev kaal, sest iga osatulemus korrutati läbi etteantud teguriga: sisu kui kaalukaima aspekti punktid teguriga 9, õigekirja punktid teguriga 7, sõnavara ja stiili punktid teguriga 3 ning vormi ja ülesehituse eest saadud punktid teguriga 1. Uus hindamissüsteem võimaldas töid 0–100 punkti vahemikus diferentseeritumalt ja täpsemalt hinnata.

Hindamisel arvestati järgmisi kriteeriume:

- kirjandi teemakohasus, teema avatus,
- probleemi(de) püstitamine ja analüüs,
- argumenteerimisoskus ning oskus kasutada teadmisi ja esitada teemakohaseid näiteid,
- teksti üldistusjõud,
- teksti isikupära,
- teksti ülesehituse loogilisus,
- teksti sidusus,
- lausestusoskus,
- sõnavara mitmekülgsus ja arutlevasse kirjandisse sobivate stiilivõtete valik,
- õigekeelsus ja interpunktsioon,
- töö välimus.

2.2. Eksamikirjandi teemad

Eksaminandidel oli võimalus valida üks teema järgneva kümne hulgast:

1. „Meist igäühest sõltub Eesti püsimine.“ (Lennart Meri)
2. Religiooni osa kultuuris
3. Eneseteostus ja selle hind
4. Inimesed, keda on raske mõista
5. „Üksteisest pimesi me mööda käime ...“ (Marie Under)
6. Rohelise mõtteviisi poolt ja vastu
7. Mõttematk ühe kirjandusteose probleemidesse
8. Elame infoajastul. Kuhu edasi?
9. Suurte ja väikeste riikide poliitika
10. Rikas elu, vaene elu

Teemade valikul oli arvestatud järgmiste üldiste valdkondade proportsionaalset esindatust: Eesti ja eestlased; eetika, moraal, religioon; haridus; inimene ja inimsuhted; inimene ja ühiskond: sotsiaalpoliitika, majandus, ajalugu jm; keskkond, loodushoid; kultuur: keel, kirjandus, kujutav kunst, muusika, arhitektuur, teadus jm; meedia; rahvusvahelised suhted: ajalugu ja tänapäev; sport, harrastused, vaba aeg. Teemavaldkonnad põhinevad riiklikus õppekavas määratletud üld- ja valdkonna-pädevustel ning gümnaasiumilõpetaja eesti keele õpitulemustel. Peeti silmas ka seda, et eksamiülesannete hulgas leiduks teemasid erineva lugemuse ja silmaringiga eksaminandidele.

2.3. Eksamist osavõtt

2006. aasta riigieksamile registreerus 10452 eksaminandi. Eksami sooritas 9917 isikut ehk 94,88% registreerunutest, 9760 neist olid abiturientid ja 157 eksternid. Meessoost isikuid oli eksaminandide hulgas 4192 (42,27%), naissoost isikuid 5725 (57,73%). Lisaeksamil osales 63 eksaminandi, neist 56 eesti õppekeele ja 7 muu õppekeelega koolist. Kehtetuks tunnistati 16 eksaminandi tulemus.

Eksamile registreerunute gümnaasiumi lõpetamise aasta jäi ajavahemikku 1979–2006. Enim eksaminande oli ootuspäraselt 2006. aastast – 9854, neist 9837 eesti õppekeele ja 15 muu õppekeele ja kaks vene õppekeelega koolist. Varasemate lõpetajate hulgas olid suurema arvu eksaminandidega esindatud lõpetamisaastad 1996 (20 eksaminandi), 2002 (25 eksaminandi), 2003 (36 eksaminandi), 2004 (94 eksaminandi) ja 2005 (311 eksaminandi).

Koolitüübi järgi oli enim registreerunuid suurlinnakoolidest (27,95% registreerunute üldarvust) ning valla- ja väikelinnakoolidest (25,41%). Teeninduspiirkonnata koolide õpilasi oli registreerunute hulgas 13,01% ning kutseõppeasutuste õpilasi (6,21%). Täiskasvanute gümnaasiumide õpilasi oli registreerunute seas 10,12%.

Tabel 1. Eksamile registreerumine koolitüübi järgi

Koolitüüp	Õppekeel			
	Eesti	Muu	Vene	Kokku
Kutseõppeasutused	646	0	3	649
Maakonnakeskuste koolid	1805	0	0	1805
Suurlinnakoolid	2921	0	0	2921
Teeninduspiirkonnata koolid	1360	3	0	1363
Täiskasvanute gümnaasiumid	1058	0	0	1058
Valla- ja väikelinnakoolid	2639	17	0	2656

3. Eksamitulemuste analüüs

3.1. Üldandmed

Kogu järgnev analüüs lähtub põhieksami tulemustest. Põhieksami sooritas 9917 eksaminandi. Eksamitulemuste töötlus ja statistika ning analüüsis kasutatud diagrammid pärinevad Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse infotehnoloogia talitusest.

Tabel 2. Eksami keskmine tulemus

Eksaminandide arv	Punktide keskmine	Mediaan	Standardhälve	Punktide miinimum	Punktide maksimum
9917	55,65	56,00	21,06	0	100

Järgnev tabel annab üldülevaate teemade valitavusest ning riigieksami tulemustest teemade lõikes. Täpsem analüüs järgneb 4. jaotises.

Tabel 3. Kirjutajate arv ja keskmine tulemus teemade kaupa

Teema	Kirjutajaid	%	Keskmine	Mediaan	St-hälve	Min	Maks
1. teema	1145	11,55%	56,73	57,00	21,00	0	100
2. teema	417	4,20%	61,09	62,50	23,10	2,5	100
3. teema	1547	15,60%	57,50	57,50	20,40	0	100
4. teema	1833	18,48%	56,74	57,50	20,14	0	100
5. teema	587	5,91%	65,41	67,00	19,08	2,5	100
6. teema	990	9,98%	52,00	52,50	20,12	0	100
7. teema	319	3,22%	59,94	61,50	21,01	10	100
8. teema	580	5,85%	52,96	52,00	22,07	1,5	100
9. teema	353	3,56%	57,03	57,00	22,18	0	99,5
10. teema	2146	21,64%	50,61	49,50	20,71	0	100

3.2. Teemade valitavuse ja tulemuste analüüs

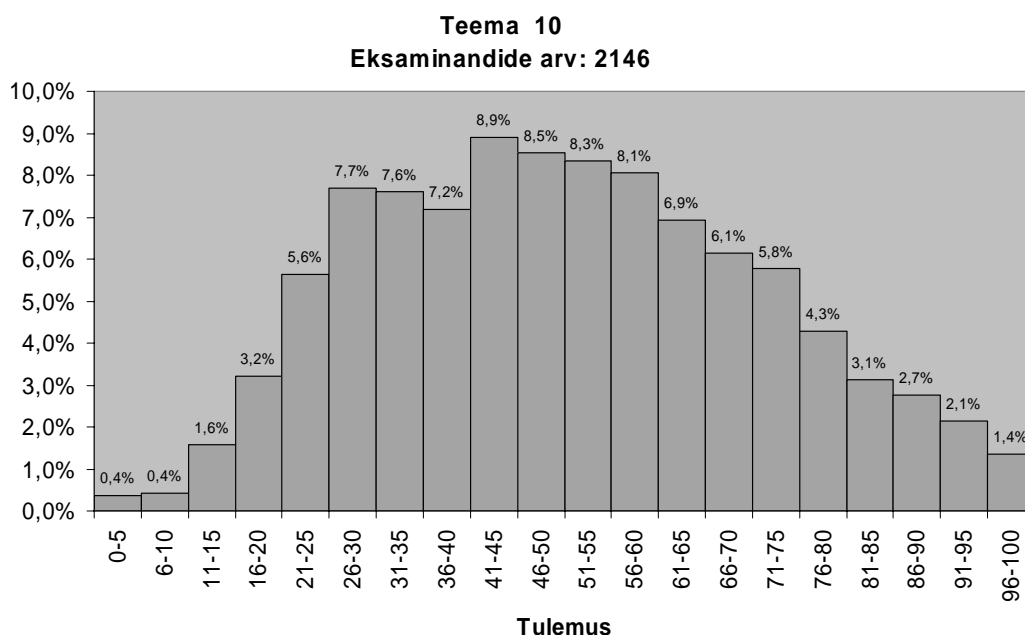
Järgnevas jaotises võetakse esmase kriteeriumina vaatluse alla teemade valitavus ning analüüsitakse iga teema tulemusi sellest lähtudes (vt ka tabel 3).

Enim eksamitöid – 1145 (21,64%) kirjutati 10. teemal “Rikas elu, vaene elu”. Samas on selle teema kirjutajate keskmine tulemus (50,61 punkti) kõige madalam. Diagrammilt 1 on näha, et kõige sagedamini saadud punktiarvud jäävad 41–45 punkti vahemikku, edasi

näitab graafik langustendentsi. Mediaan ehk tüüpilisim keskmine punktiarv on nende tööde puhul madalaim (49,50). Ka väga heade, 86–100 punktiga hinnatud tööde osakaal on selle teema puhul väike – vaid 9,3%. Punkte saadi nullist saajani, mis näitab kogu hindedkaala kaetust.

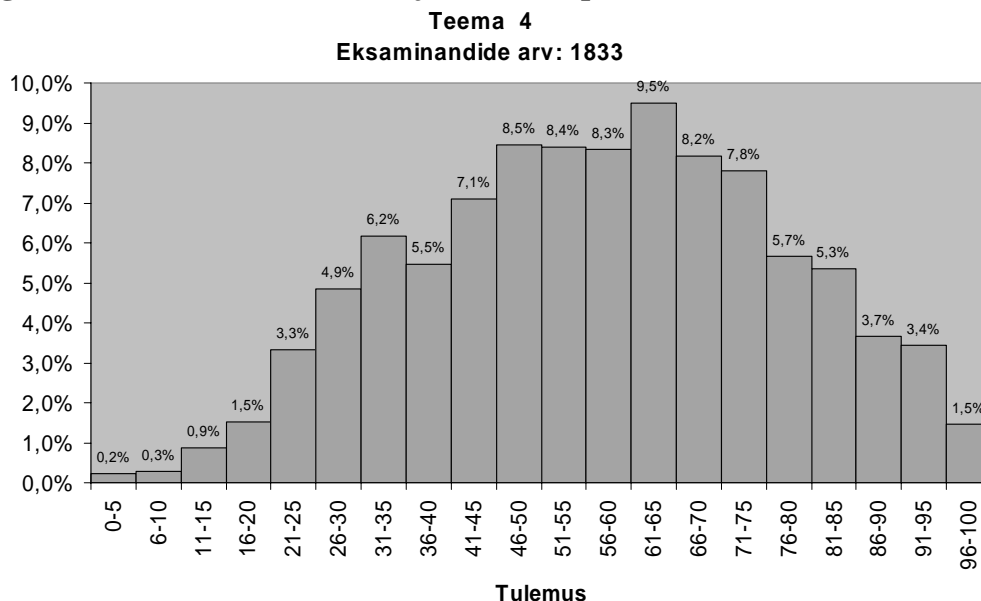
Analüüsitud töedest ilmnes, et teemat olid eelistanud nõrgemate teadmistega õpilased, kes paljudel juhtudel lihtsustasid käsitlust ning piirdusid probleemi püstitamise ja argumenteeritud analüüsi asemel oma napi elukogemuse põhjal tehtud tähelepanekute ümberjutustamisega. Arutlus võis nõrgemates töedes üldse puududa või jäi selle osakaal jutustusega võrreldes napiks.

Diagramm 1. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 10. teema

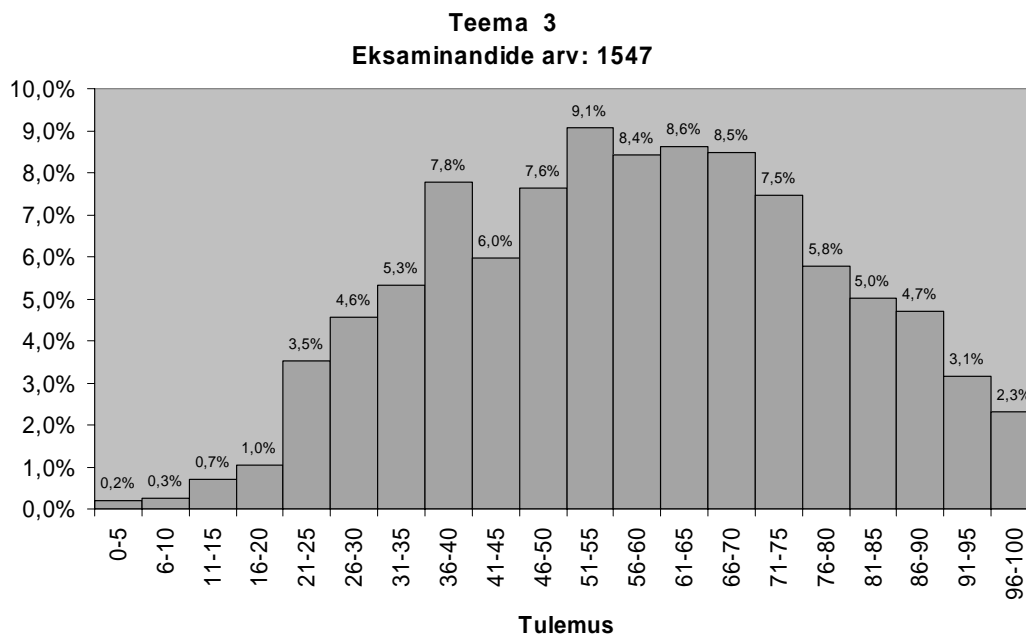
Valitavuselt teisel kohal oli 4. teema “Inimesed, keda on raske mõista”. Sel teemal kirjutajaid oli 417 (18,48% eksaminandidest). Keskmine hinne 56,74 ja mediaan 57,50 näitavad, et selle inimkeskse ja psühholoogilist analüüsi eeldava arutlusteema avamisega on kirjutajad üsna hästi toime tulnud. Punkte on saadud kogu skaala ulatuses (vt Diagramm 2), need jagunevad üsna ühtlaselt. Astmiku hari on punktivahemiku 61–65 juures, mis on üldisest keskmisest tunduvalt parem tulemus.

Diagramm 2. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 4. teema

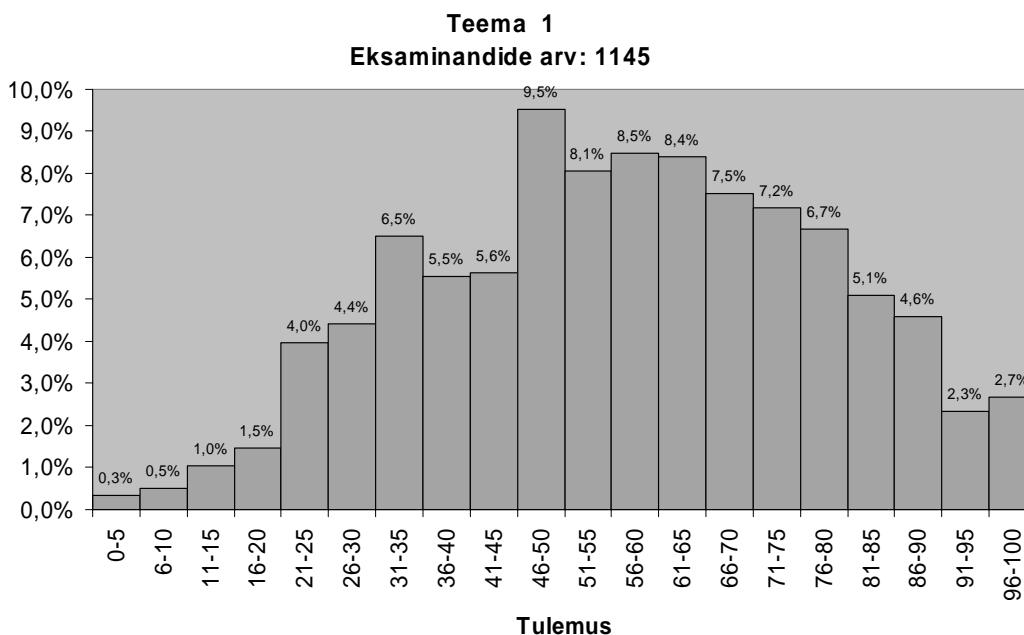
Populaarsemate teemade hulgas on olnud ka 3. teema “Eneseteostus ja selle hind”, mille kirjutajaid oli 1547 (15,60%). Keskmise hinne 57,50 osutab, et selleteemalised arutlused on keskmiselt üsna hästi õnnestunud. Punkte on saadud kogu hindamisskaala ulatuses. Diagrammilt 3 on näha, et astmiku keskosa, st punktivahemik 51–70 on ühtlaselt kõrge. Ka 81–100 punktiga hinnatud tööde osakaal on küllaltki suur (15,1%).

Diagramm 3. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 3. teema

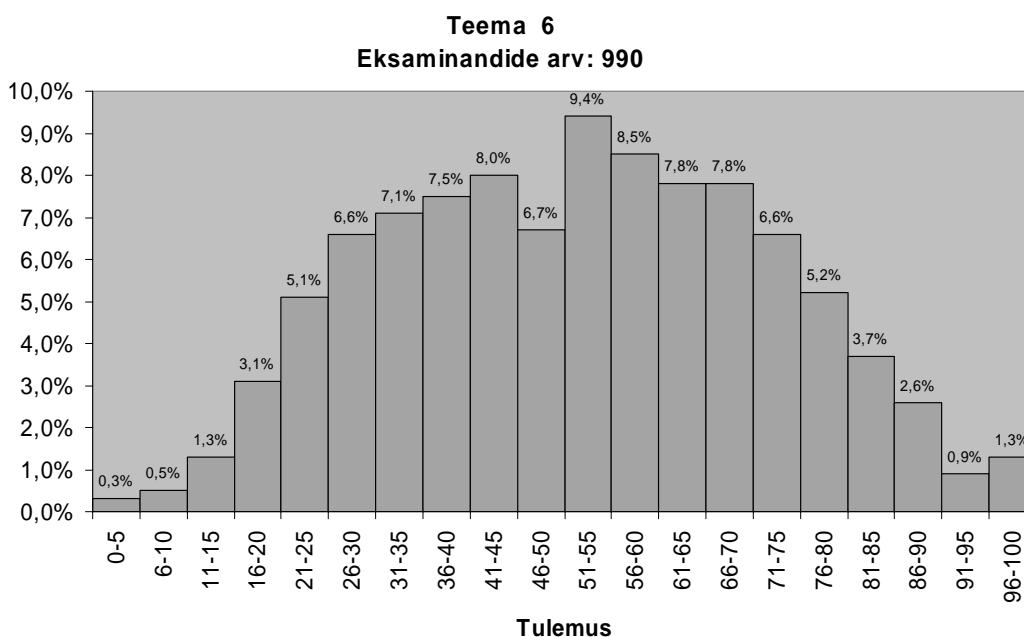
Sageli valituks osutus ka 1. teema „Meist igäühest sõltub Eesti püsimine.“ (Lennart Meri)”, mille kirjutajaid oli 1145 (11,55%). Keskmise tulemus 56,73 ületab üldist keskmist 1,08 punkti võrra. Diagrammilt 4 on näha, et tulemuste astmik on küllaltki ühtlane, kuid selle tipp jääb vaid 46–50 punkti vahemikku. Siiski on punktivahemikus 56–80 tunduvalt rohkem töid kui nõrkade tulemuste punktivahemikus 21–45 punkti.

Diagramm 4. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 1. teema

Keskmiselt valituks osutus 6. teema „Rohelise mõtteviisi poolt ja vastu” (kirjutajaid 990 e 9,98%). Keskmine tulemus 52,00 on üldisest keskmisest 3,65 punkti võrra madalam ja viitab sellele, et osa kirjutajaid pole selle teemaga hästi toime tulnud. Enim eksaminande on saanud keskmise tulemuse 51–60 punkti. Diagrammilt 5 ilmneb, et häid töid (vahemikus 81–100 punkti) on sel teemal kirjutatud suhteliselt vähe, vaid 8,5% kõikidest töödest.

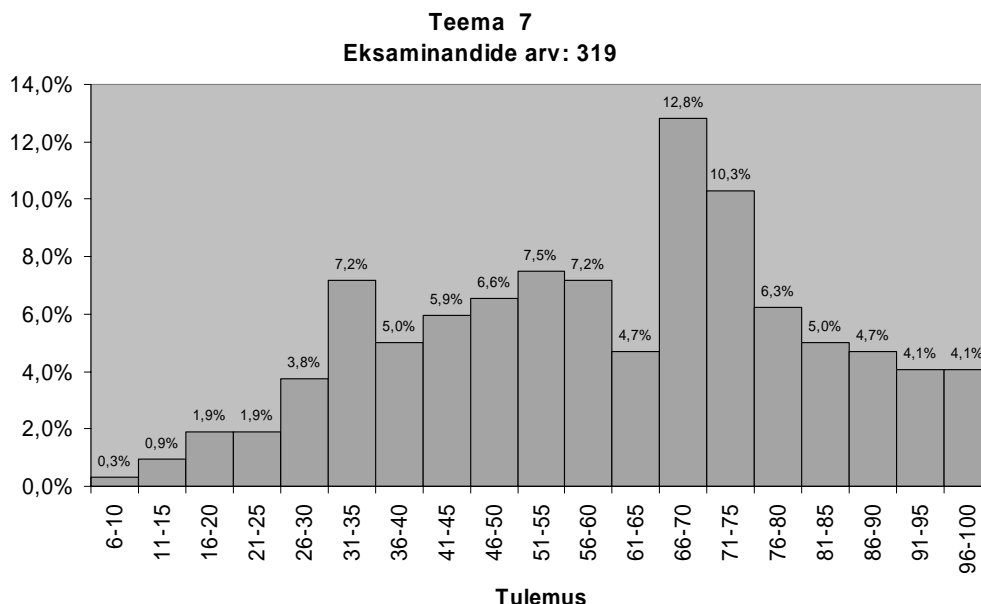
Diagramm 5. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 6. teema

Kõige vähem oli valitud kirjanduslikku 7. teemat “Mõttematk ühe kirjandusteose probleemidesse”, kirjutajaid oli vaid 319 (3,22%). See viitab asjaolule, et õpilased kas ei usalda kirjutada oma subjektiivsetest lugemiselamustest või on neil lugemiskogemusi ja -muljeid sedavõrd napilt, et pigem on valitud “elulähedasemaid” teemasid. Samal ajal on

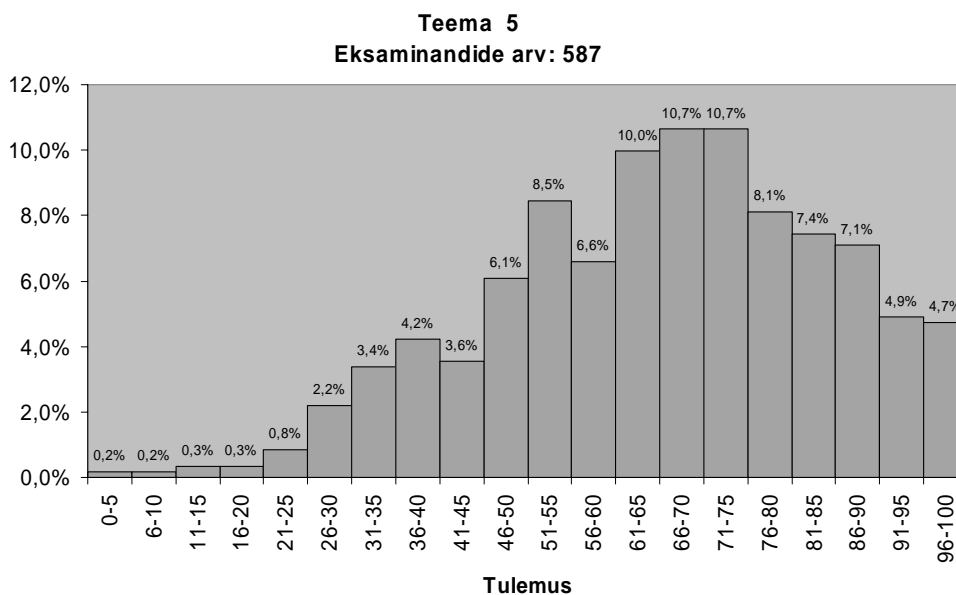
kirjandusliku teema valinud õpilaste keskmine tulemus 59,94 punkti kõrgem kui üldine keskmine. Diagrammilt 6 on näha, et enim kirjutajaid on saanud 66–75 punkti, mis on silmapaistvalt kõrge tulemus. Arutlusainet olid nende tööde kirjutajatele pakkunud nii eesti kui ka väliskirjanduse tähtteosed, sagedamini oli lähtutud mõnest A. H. Tammsaare teosest, A. Kivirähki “Rehepapist”, M. Bulgakovi “Meistrist ja Margaritast”, A. de Saint-Exupéry “Väikesest printsist”, Viivi Luige teosest „Seitsmes rahukevad” jm.

Diagramm 6. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 7. teema

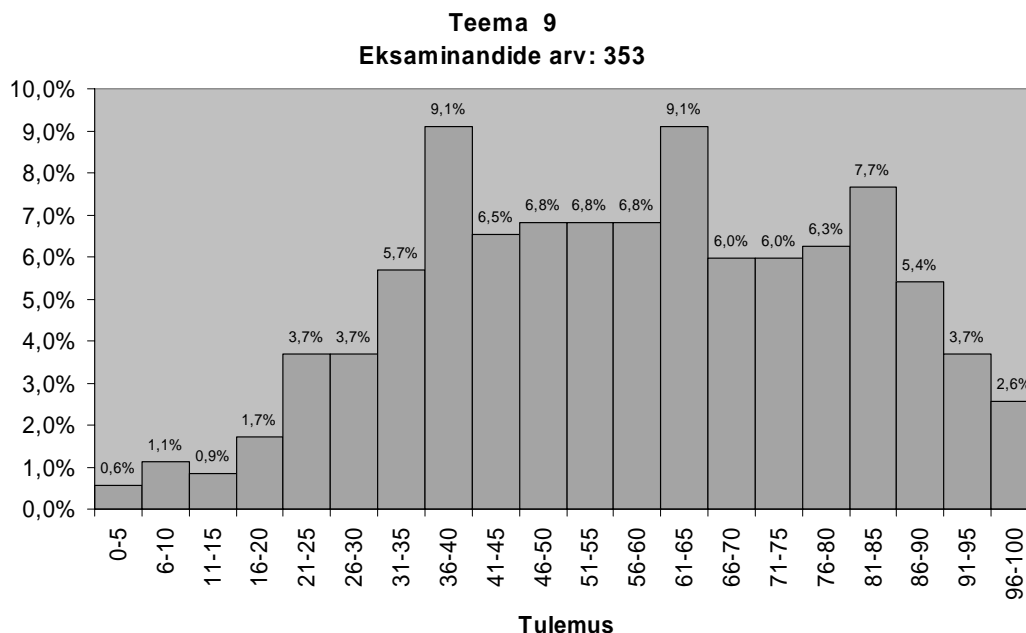
Valitavuselt keskmiste hulgas olnud 5. teema ““Üksteisest pimesi me mööda käime ...”” (Marie Under) kirjutajaid oli 587 (5,91%) ja nad saavutasid kõige paremaid tulemusi. Diagrammilt 7 on näha, et ligi kolmandik kirjutajaist sai 61–75 punkti, ligi veerand 81–100 punkti ning ligi 10% on saavutanud väga kõrge tulemuse (91–100 punkti). Sel sotsiaalselt valulisel teemal kirjutati seega rohkesti häid psühholoogilisi ja kodanikutundelisi arutlusi. Taseme suuremale ühtlusele teiste teemadega võrreldes viitab väikseim standardhälve (19,08), samuti asjaolu, et 100-punktilise tulemuseni jõudis 11 õpilast.

Diagramm 7. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 5. teema

Suhteliselt vähe oli valitud 9. teemat “Suurte ja väikeste riikide poliitika”, mille õnnestunud avamiseks oluks vaja sügavamaid ja spetsiifilisemaid eelteadmisi kui mõne teise teema puhul ja mis seetõttu oli ehk eksaminandidele raske.

Diagramm 8. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 9. teema

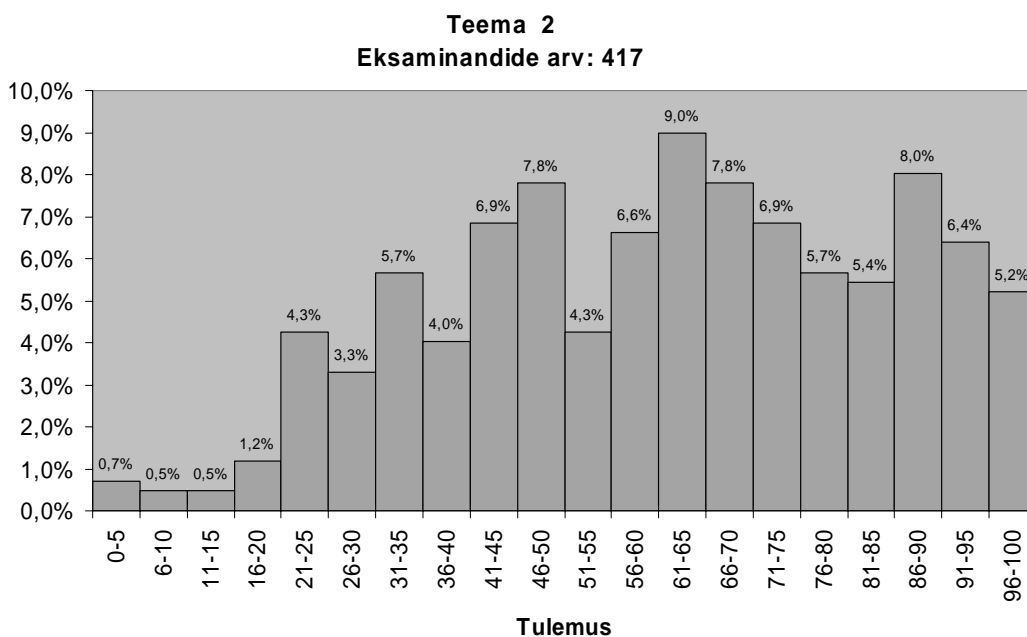
Sellel teemal kirjutajaid oli vaid 353 (3,56% kirjutajate koguhulgast). Keskmine tulemus (57,03) ületab siiski pisut üldist keskmist. Diagrammilt 8 on näha, et üldiselt ühtlasest astmikust tõusevad esile punktivahemik 36–40, mis viitab keskmisest nõrgemate tööde suurele osakaalule, ning punktivahemik 61–65, mis näitab, et ka keskmiselt tugevaid töid on olnud sel teemal üsna palju. Vahemikus 81–100 punkti on 19,4% töödest, mis osutab tugevate tööde küllaltki suurele osakaalule kõigi selleteemaliste tööde hulgas.

Vähe valituks osutus ka 2. teema “Religiooni osa kultuuris”, mille valis 417 kirjutajat (4,2%). Selle teema puhul osutavad keskmine tulemus (61,09 punkti) ja mediaan (62,50 punkti) sellele, et teema valinud õpilased on jõudnud üldisest keskmisest märgatavalt parema tulemuseni.

Läbi vaadatud tööde hulgas torkas siiski silma suur erinevus analüüsi põhjalikkuse astmes. Tugevamad tööd olid väga heal tasemel ning näitasid kirjutajate asjatundlikkust ning laia silmaringi religiooni ja kultuuri seoste analüüsimisel. Siiski leidis ka silmatorkavalt nõrku töid, kus esines rohkesti faktivigu, üldsõnalist jutustamist ja primitiivseid mõttekäike.

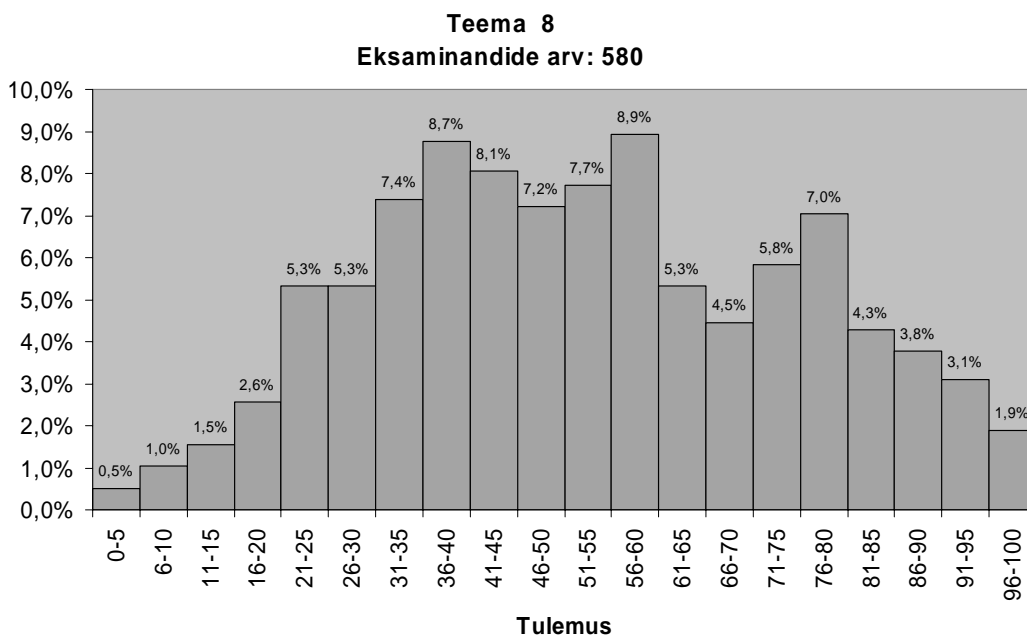
Diagrammilt 9 on näha, et punktide protsentuaalne jaotumus on üsna ebahütlane: palju leidub nõrku töid, kuid samal ajal on astmiku tipp küllaltki kõrge, 61–65 punkti juures. Enim on selle teema puhul ka väga tugevaid töid: vahemikus 96–100 punkti oli 5,2% ja vahemikus 81–100 koguni 25% tulemustest.

Diagramm 9. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 2. teema

Suhteliselt vähe valiti ka kaheksandat teemat „Elame infoajastul. Kuhu edasi?“, mida kirjutas 580 eksaminandi (5,85%). Keskmine tulemus (52,96) jääb üldisest keskmisest 2,69 punkti võrra madalamaks, osutades sellele, et teema on olnud eksaminandide jaoks raske. Seda kinnitab ka diagramm 10, kust ilmneb punktivahemiku 21–45 suhteliselt suur osakaal võrreldes näiteks vahemikuga 61–85. Punktivahemikus 81–100 paikneb 13,1% tulemustest.

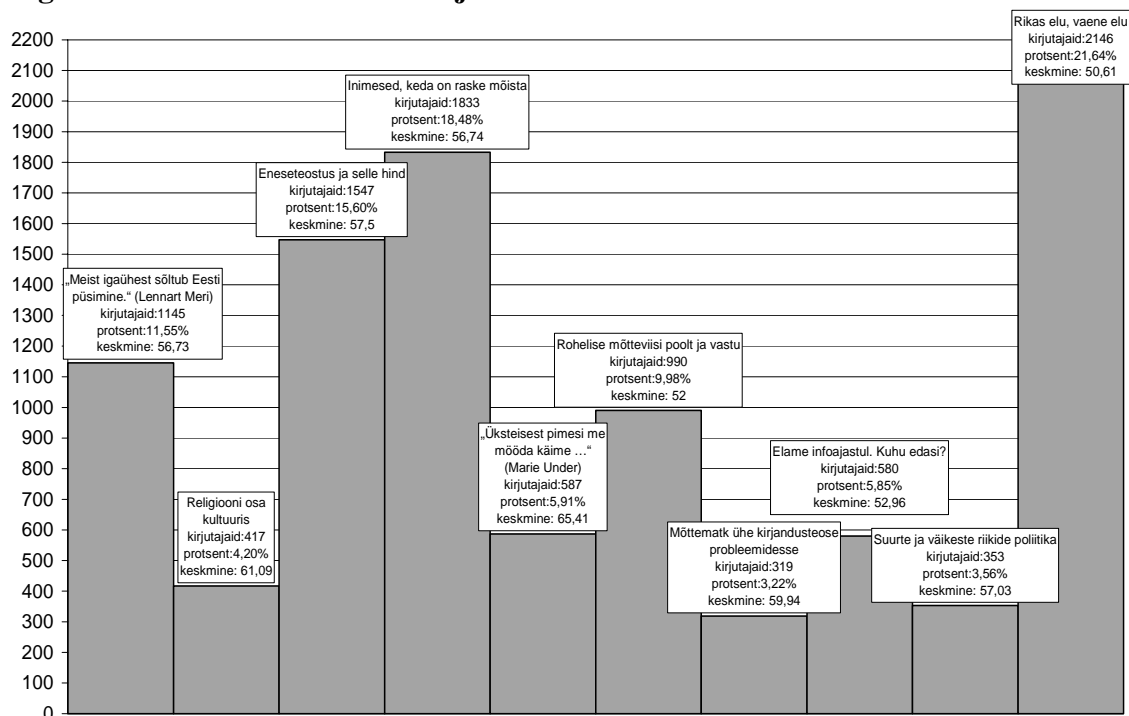
Diagramm 10. Eksaminandide arv ja tulemuse punktivahemik. 8. teema

Optimaalseks võib pidada kuuenda teema “Rohelise mõtteviisi poolt ja vastu” kirjutajate arvu (990), mis moodustab 9,98% kõigist eksaminandidest. Sellele keskmisele tulemusele on lähedane ka esimesel (11,56%) ja kaheksandal teemal kirjutanud õpilaste arv (5,85%).

Ebaproportsionaalselt vähe on olnud kirjutajaid 1. teemal “Mõttematk ühe kirjandusteose probleemidesse” (3,22%) ja 9. teemal “Suurte ja väikeste riikide poliitika” (3,56%), samal ajal on mõlema teema valinute keskmine tulemus üldisest keskmisest tunduvalt kõrgem. Järelikult on need teemad sobinud erudeeritumatele kirjutajatele.

Diagramm 11. Teemade valitavus ja tulemused

4.2. Teemavalik ja keskmine tulemus olenevalt soofaktorist

Noormehed on eelistanud kümnendat ja kuundat teemat, seega loodushoiu ja ühiskonnaga seotud teemasid. Neiud on valinud sagedamini neljanda (inimapsüühika ja -käitumisega seotud) ning samuti kümnenda teema. Teemade hulgas on ka neli sellist, mille kirjutajate absoluutarv on noormeeste puhul suurem. Need on “Rohelise mõtteviisi poolt ja vastu” (suhe noormeeste kasuks ligikaudu 2:1), “Suurte ja väikeste riikide poliitika” (suhe 4:1), “Elame infoajastul. Kuhu edasi?” (suhe 3:1) ja “Religiooni osa kultuuris” (suhe 1:1).

Teemavaliku ja keskmise tulemuse olenevust soofaktorist kajastab järgmine tabel.

Tabel 4. Teemavalik ja keskmine tulemus

Teema	Sugu	Kirjutajate arv	Punktide keskmine	Punktide miinimum	Punktide maksimum	Mediaan	Stand. hälve
1. teema	M	496	53,06	0	100	53,50	20,79
	N	649	59,54	2,5	100	60,50	20,73
2. teema	M	211	59,13	2,5	100	60,00	23,69
	N	206	63,09	4	100	64,25	22,37
3. teema	M	584	52,45	0	100	51,50	20,33
	N	963	60,56	2,5	100	61,00	19,83

4. teema	M	465	52,15	0	98	52,00	20,64
	N	1368	58,30	1,5	100	59,00	19,73
5. teema	M	101	62,85	2,5	100	67,00	19,54
	N	486	65,94	14,5	100	67,00	18,95
6. teema	M	659	51,01	0	100	51,00	20,19
	N	331	53,97	10	99,5	54,50	19,86
7. teema	M	94	57,30	12,5	100	57,00	22,55
	N	225	61,04	10	100	64,00	20,28
8. teema	M	426	51,60	1,5	100	49,75	22,25
	N	154	56,70	9,5	100	56,75	21,17
9. teema	M	288	55,34	0	99,5	53,50	22,37
	N	65	64,51	11	98,0	64,50	19,79
10. teema	M	868	44,65	1	100	43,00	19,06
	N	1278	54,67	0	100	54,50	20,82

Tabelist 4 selgub, et noormeeste keskmised tulemused on kõikide teemade puhul neidude omadest madalamad. Kõige lähedasemad on noormeeste ja neidude tulemused kuuenda ja viienda teema puhul, kus erinevus on vastavalt 2,96 ja 3,09 punkti noormeeste kahjuks.

Kõige suuremad vahed ilmnevad kümnenda ja üheksanda teema juures, vastavalt 10,02 ja 9,17 punkti. Tabelist torkab silma seegi, et null punkti saanud eksaminandide seas on sagedamini noormehi: seda näeme esimese, kolmanda, neljanda, kuuenda ja üheksanda teema puhul. Vaid üks kümnenda teema valinud neiu on saanud null punkti.

Noormeeste ja neidude eksamitööde keskmisi tulemusi eri teemade puhul vaadeldi ka nelja hindamisaspekti lõikes (Tabel 5).

Tabel 5. Keskmised tulemused teemade ja soo järgi nelja hindamisaspekti lõikes

TEEMA	Sugu	Sisu	Õigekiri	Sõnavara/stiil	Vorm/ülesehitus
1. teema	M	24,81	16,26	8,57	3,41
	N	26,95	19,67	9,31	3,60
2. teema	M	27,83	18,30	9,53	3,48
	N	28,27	21,27	9,92	3,63
3. teema	M	24,51	16,48	8,15	3,31
	N	27,05	20,68	9,22	3,61
4. teema	M	24,33	16,58	7,98	3,26
	N	26,35	19,53	8,92	3,50
5. teema	M	28,74	20,97	9,58	3,56
	N	29,66	22,08	10,36	3,84
6. teema	M	24,79	14,58	8,29	3,34
	N	24,87	17,11	8,61	3,38
7. teema	M	26,66	17,87	9,37	3,39
	N	26,74	20,94	9,77	3,60

8. teema	M	25,64	14,35	8,33	3,29
	N	25,22	19,05	9,10	3,34
9. teema	M	28,31	14,91	8,59	3,52
	N	30,18	20,84	9,69	3,79
10. teema	M	21,37	13,09	7,16	3,03
	N	25,13	17,74	8,40	3,40

Suurimad erinevused noormeeste ja neidude tulemustes ilmnevad õigekirja eest saadud punktides. Õigekirja eest saadud keskmine tulemus on noormeestel madalam kõikide teemade lõikes, kõikudes üheksanda teema puhul tekkinud 5,93-punktilisest erinevusest 1,11-punktilise erinevuse viienda teema puhul.

Ka sisu aspektist on enamiku teemade puhul noormeeste tulemused madalamad. Väikseim, vaid 0,08-punktiline vahe on kuuenda ja seitsmenda teema puhul, mille aineks olid vastavalt loodushoid ja kirjandus. Suurim vahe (3,76 punkti) ilmneb kümnenda, ühiskondliku teema puhul, kus tuli vaagida rikka ja vaese elu küsimusi. Kaheksanda, infoajastu eeliste ja puuduste analüüsi eeldava teema juures on aga sisu eest saadud keskmine tulemus noormeestel 0,42 punkti võrra kõrgem. Noormehed on seda teemat ka tunduvalt rohkem valinud (vt tabel 4).

Sõnavara ja stiili hindepunktid on noormeestel kõikide teemade lõikes keskmiselt 0,78 punkti võrra madalamad. Suurim vahe on täheldatav 10. teemaga seoses, kus noormeeste tulemused on 1,24 punkti võrra nõrgemad.

Vormi ja ülesehituse aspektis on noormeeste ja neidude tulemuste vahe keskmiselt 0,21 punkti, kümnenda teema puhul 0,37 punkti noormeeste kahjuks.

Tabel 6. Eksami keskmine tulemus noormeestel ja neidudel

	Noormehed	Neiud
Eksaminandide arv	4192	5725
Keskmine punktide arv	51,45	58,72
Minimaalne punktide arv	0	0
Maksimaalne punktide arv	100	100
Standardhälve	21,12	20,48
Mediaan	50,50	59,50

Noormeeste ja neidude eksamitulemuste võrdlemisel selgub, et noormeeste keskmine tulemus 7,27 punkti võrra madalam. See on varasematelgi aastatel riigieksamikirjandi puhul täheldatud sümptomaatiline nähtus, mis viitab sellele, et kirjand kui eksamitöö vorm on neidudele sobivam. Ka standardhälve on neidude puhul 0,64 punkti võrra väiksem. Mediaan erineb 9 punkti võrra, mis on silmatorkavalt suur vahe.

Noormeeste madalam tulemus neidudega võrreldes on tingitud ennekõike nõrgemast õigekirjaoskusest ning väiksemast püüdlikkusest teksti sisu ja ülesehituse viimistlemisel. Sellele viitab noormeeste tööde neidude omast keskmiselt madalam stiilipunktide arv (vt ka tabel 5).

4.3. Teemavalik ja keskmine tulemus kooli asukohta ja koolitüübi järgi

Kirjanditeemade valikut ja keskmisi tulemusi on vaadeldud ka kooli asukohta ja tüübi järgi. Vastav andmestik esitatakse järgmises koondtabelis.

Tabel 7. Tulemused teemade ja kooli asukohta lõikes

Teema nr	Asukoha tüüp	Isikute arv	Keskmine punktiarv	Min	Maks	Mediaan	Standardhälve
1	Kutseõppeasutused	44	41,50	6,50	80,00	42,75	18,44
	Maakonnakeskus	238	62,79	5,50	100,00	63,25	20,35
	Suurlinn	356	57,51	6,50	100,00	57,75	18,54
	Teeninduspiirkonnata koolid	108	64,76	20,00	100,00	67,50	21,67
	Täiskasvanute gümnaasiumid	79	42,46	0	100,00	40,00	21,87
	Valla- ja väikelinnakoolid	320	54,26	8,00	100,00	54,00	20,78
2	Kutseõppeasutused	12	37,46	6,50	81,00	36,75	21,40
	Maakonnakeskus	66	59,76	20,50	100,00	60,50	22,21
	Suurlinn	137	60,64	4,00	100,00	61,00	21,62
	Teeninduspiirkonnata koolid	84	73,20	21,00	100,00	75,50	20,43
	Täiskasvanute gümnaasiumid	44	45,44	2,50	91,00	43,75	24,00
	Valla- ja väikelinnakoolid	74	62,49	20,50	100,00	64,00	20,88
3	Kutseõppeasutused	63	38,01	0	98,50	37,00	17,77
	Maakonnakeskus	262	60,88	2,50	100,00	62,00	18,56
	Suurlinn	430	57,91	11,00	100,00	57,50	19,20
	Teeninduspiirkonnata koolid	263	69,39	16,50	100,00	72,00	20,34
	Täiskasvanute gümnaasiumid	108	45,44	6,50	85,00	44,00	18,33
	Valla- ja väikelinnakoolid	421	53,56	0	98,50	53,00	18,58
4	Kutseõppeasutused	78	33,25	8,50	80,50	29,25	15,57
	Maakonnakeskus	339	60,07	11,00	100,00	61,50	18,01
	Suurlinn	498	58,38	10,50	100,00	58,50	18,64
	Teeninduspiirkonnata koolid	260	67,58	18,50	100,00	68,50	18,67
	Täiskasvanute gümnaasiumid	167	42,23	1,50	95,50	41,00	19,14
	Valla- ja väikelinnakoolid	491	55,69	0	98,50	55,50	18,97
5	Kutseõppeasutused	15	41,93	15,00	85,00	35,00	20,86
	Maakonnakeskus	104	66,19	26,50	100,00	65,75	17,57
	Suurlinn	182	64,86	25,00	100,00	65,75	17,99
	Teeninduspiirkonnata koolid	112	74,74	21,00	100,00	78,00	17,13
	Täiskasvanute gümnaasiumid	23	54,28	20,50	82,50	55,00	17,06

	Valla- ja väikelinnakoolid	151	62,63	2,50	100,00	63,50	19,25
6	Kutseõppeasutused	60	36,51	2,00	80,00	32,75	17,96
	Maakonnakeskus	184	55,56	20,50	100,00	54,75	18,35
	Suurlinn	294	54,14	0	97,00	55,50	20,02
	Teeninduspiirkonnata koolid	78	67,45	12,00	100,00	70,50	19,58
	Täiskasvanute gümnaasiumid	104	41,34	4,00	79,50	40,75	18,42
	Valla- ja väikelinnakoolid	270	50,32	14,00	96,00	51,50	18,13
7	Kutseõppeasutused	9	27,94	11,00	43,00	32,00	13,18
	Maakonnakeskus	65	64,78	23,50	99,50	68,00	19,87
	Suurlinn	95	58,13	10,50	95,00	60,00	19,32
	Teeninduspiirkonnata koolid	62	73,62	22,00	100,00	76,25	19,72
	Täiskasvanute gümnaasiumid	22	40,16	15,50	75,50	36,25	17,42
	Valla- ja väikelinnakoolid	66	55,86	10,00	86,50	56,50	15,75
8	Kutseõppeasutused	46	32,20	1,50	89,50	29,75	17,50
	Maakonnakeskus	86	58,17	12,00	100,00	56,75	21,71
	Suurlinn	172	56,76	18,50	100,00	56,75	19,53
	Teeninduspiirkonnata koolid	78	68,51	20,00	100,00	71,25	19,52
	Täiskasvanute gümnaasiumid	70	38,42	3,50	83,00	37,50	19,31
	Valla- ja väikelinnakoolid	128	50,29	10,00	93,50	47,75	19,57
9	Kutseõppeasutused	17	39,09	5,50	67,00	37,00	17,87
	Maakonnakeskus	60	68,99	21,50	98,50	71,25	17,88
	Suurlinn	112	55,54	8,50	96,50	54,00	19,98
	Teeninduspiirkonnata koolid	56	66,47	25,00	99,50	71,25	21,92
10	Täiskasvanute gümnaasiumid	35	38,74	0	89,50	34,50	22,05
	Valla- ja väikelinnakoolid	73	55,16	9,50	97,00	52,00	20,64
	Kutseõppeasutused	174	33,49	1,00	86,50	29,50	15,89
	Maakonnakeskus	374	56,86	13,00	100,00	57,00	19,97
	Suurlinn	566	53,39	7,00	100,00	52,50	19,22
	Teeninduspiirkonnata koolid	216	59,74	11,50	100,00	60,75	23,45
Kokku	Täiskasvanute gümnaasiumid	248	40,68	0	95,50	39,00	19,42
	Valla- ja väikelinnakoolid	568	49,85	1,00	100,00	49,00	18,55
	Kutseõppeasutused	518	35,34	0	98,50	32,75	17,15
	Maakonnakeskus	1778	60,14	2,50	100,00	61,00	19,51
	Suurlinn	2842	57,07	0	100,00	57,00	19,41
	Teeninduspiirkonnata koolid	1317	67,68	11,50	100,00	70,50	20,80

	Täiskasvanute gümnaasiumid	900	42,09	0	100,00	40,50	19,70
	Valla- ja väikelinnakoolid	2562	53,63	0	100,00	53,00	19,35
	Kokku	9917	55,65	0	100,00	56,00	21,06

Tabelist selgub, et peaaegu kõigi teemade puhul on kõige madalamad kutseõppeasutuste lõpetajate tulemused. Vaid üheksanda teemaga seoses on täiskasvanute gümnaasiumide keskmine tulemus 0,35 punkti võrra nõrgem kui kutseõppeasutustel. Kutseõppeasutuste õpilased pole ka ühegi teema puhul saavutanud 100-punktilist tulemust, kõrgeim tulemus on kolmandal teemal saadud 98,5 punkti.

Kõige paremaid tulemusi on kõigi teemade puhul saavutanud teeninduspiirkonnata koolide õpilased. Maakonnakeskuste koolide tulemused on kõigi teemade puhul paremad kui suurlinnakoolidel (v.a teeninduspiirkonnata koolid), erinevus keskmiselt 3,07 punkti. Keskmisest madalamad on kutseõppeasutuste, täiskasvanute gümnaasiumide ning valla- ja väikelinnakoolide tulemused, keskmisest kõrgemad aga teeninduspiirkonnata koolide, maakonnakeskuste ja suurlinnakoolide keskmised tulemused. Päevase õppevormiga üldhariduskoolide lõpetajate keskmine tulemus (58,32) on oluliselt parem täiskasvanute gümnaasiumide lõpetajate keskmisest tulemusest (42,09), vahe on 16,23 punkti.

Teemaeelistuste jälgimine koolitüüpide lõikes näitab, et 33,60% kutseõppeasutuste, 27,56% täiskasvanute gümnaasiumide ja 22,17% valla- ja väikelinnakoolide õpilastest on eelistanud 10. teemat „Rikas elu, vaene elu”, mis oli üldse enim valitud, kuid madalama keskmise tulemusega teema. Kirjanduslikku teemat „Mõttematk ühe kirjandusteose probleemidesse” oli samal ajal valinud silmatorkavalt vähe kutseõppeasutuste õpilasi (1,74%), samuti täiskasvanute gümnaasiumide (2,44%) ning valla- ja väikelinnakoolide õpilasi (2,58%).

5. Teemade kvaliteedist ja lahendatavusest

Kirjanditeemade välja valimisel on silmas peetud riikliku õppekava üld- ja valdkonnapädevusi. Üldpädevustena on määratletud tegevuspädevus (suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada), väärtuspädevus (suutlikkus tajuda enese seotust teiste inimestega, oma ja muude rahvaste kultuuriga, loodusega, inimese looduga; hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohalt), enesemääratluspädevus (suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksusena).

Valdkonnapädevused on looduspädevus (suutlikkus orienteeruda elus- ja eluta looduse nähtustes, nendega seonduvates seaduspärasustes, loodusteaduslikes teadmistes ja mõttemaailmas; loodushoidlik ellusuhtumine); sotsiaalne pädevus (suutlikkus orienteeruda ühiskonnaelus; tänapäeva ning mineviku ühiskondlike nähtuste ja arengute mõistmine, valmisolek toetada demokraatlikke muutusi ühiskonnas), refleksiooni- ja interaktsioonipädevus (suutlikkus mõista ja hinnata iseennast ja inimestevahelisi suhteid vastavalt kultuurinormidele); kommunikatiivne pädevus (suutlikkus keele vahendusel mõista, talletada, edastada, vahetada, tõlgendada ja luua tekste; suutlikkus suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suulises ja kirjalikus vormis); tehnoloogia-pädevus (suutlikkus mõista tehnoloogia arengust tingitud muutusi inimeste töö- ja eluviisis, toimida tänapäeva kõrgetehnoloogilises maailmas, olla säästlik ressursside

kasutaja); kultuuripädevus (suutlikkus orienteeruda kultuuris, kasutada kunstivahendeid loominguliseks eneseväljenduseks ja -teostuseks).

Peale selle kontrolliti eksamitööga gümnaasiumilõpetaja õpitulemusi: õpilase vaba keelekasutuse kaudu eesti kirjakeele valdamist; oskust ennast loovalt ja argumenteeritult väljendada; oskust leida, korrastada ning kasutada teavet kirjandi kui teksti loomisel; oskust valida väljendusvahendeid vastavalt suhtlusolukorrale.

Teemavalim kattis küll õppekava üld- ja valdkonnapädevusi, kuid gümnaasiumilõpetaja eesti keele kõiki õpitulemusi ei võimalda praeguneksamivorm hinnata.

Teemasid leidis iga eksamiks valmistumiseks ette antud rubriigi kohta: Eesti ja eestlased (1. teema); eetika, moraal, religioon (2. ja 4. teema); haridus (3. teema); inimene ja inimsuhted (4. ja 5. teema); inimene ja ühiskond: sotsiaalpoliitika, majandus, ajalugu jm (1. ja 9. teema); keskkond, loodushoid (6. teema); kultuur: keel, kirjandus, kujutav kunst, muusika, arhitektuur, teadus jm (2. ja 7. teema); meedia (8. teema); rahvusvahelised suhted: ajalugu ja tänapäev (9. teema); sport, harrastused, vaba aeg (3. ja 10. teema).

Valimi mitmekülguse seisukohalt on positiivne, et teemade hulgas leidis ka selliseid, mis on jõukohased väiksema kirjandusliku silmaringiga, kuid siiski näiteks ajakirjanduse või populaarteadusliku kirjandusega kursis olevatele kirjutajatele. See on oluline, sest tegemist on ainukese kohustusliku riigieksamiga, mille peavad sooritama ka nõrgema ettevalmistusega õpilased.

Teemavalim leidis ka noormeestele sobivaid teemasid, millele viitab teise, kuuenda, kaheksanda ja üheksanda teema eelistamine noormeeste poolt (vt ka tabel 4). Noormehed eelistasid loodushoiu, infotehnoloogia ja poliitikaga seotud teemasid, neid seevastu psühholoogia ja inimkäitumisega seotud, st inimkeskseid teemasid. Pääaegu võrdselt on valitud Eesti-teemat ning religiooni ja kultuuri seoste analüüsi eeldavat teemat.

Tabel 8. Miinimum- ja maksimumpunktid teemade kaupa

	0 p	0–19 p	90–100 p	100 p
1. teema	1	31	60	11
2. teema	0	10	52	9
3. teema	2	29	88	12
4. teema	1	48	92	6
5. teema	0	6	59	12
6. teema	1	38	14	3
7. teema	0	8	26	3
8. teema	0	26	30	3
9. teema	2	14	23	1
10. teema	1	105	78	11
Kokku	8 (0,08%)	315 (3,18%)	522 (5,26%)	71 (0,72)

Nullpunktilisi, st tühistatud eksamitulemusi esines kokku kaheksal juhul (vt tabel 8). Enim nõrku, 0–19 punktiga hinnatud töid on absoluutarvude põhjal otsustades kirjutatud kümnendal ja neljandal teemal. Eksamitulemuste suhestamine vastava teema valinud õpilaste üldarvuga näitas, et keskmisest rohkem ebaõnnestumisi on seotud kümnenda

(4,90% sel teemal kirjutante üldarvust), kaheksanda (4,48%), üheksanda (3,97%) ja kuuenda teemaga (3,84%).

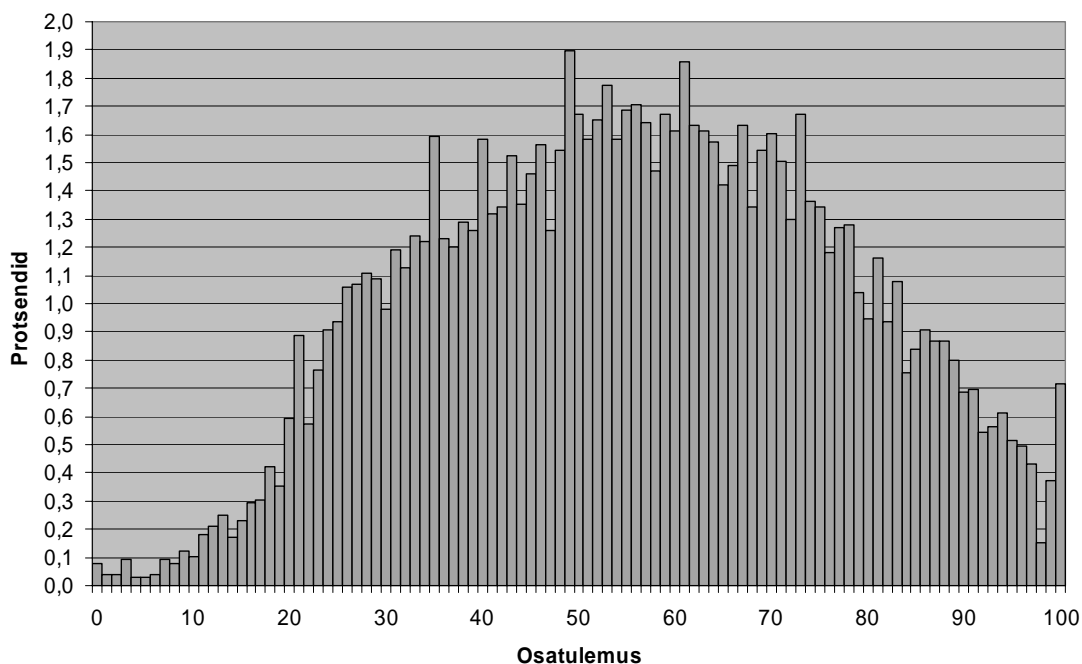
Enim kirjandeid ja ka enim ebaõnnestunud kirjandeid kirjutati sotsiaalsel teemal “Rikas elu, vaene elu”, põhjuseks oli enamasti teema lihtsustatud käsitlemine. Ülejäänud nõrgad tööd on kirjutatud teemadel, mis on spetsiifilised ja eeldanuks infotehnoloogia, poliitika või loodushoiu vallas orienteerumist. Ebaõnnestumise põhjuseks on ka pinnalise jutustuse esitamine argumenteeritud arutluse asemel.

Enim maksimumpunkte saanud töid on kirjutatud kahel teemal: “Eneseteostus ja selle hind” ning “Üksteisest pimesi me mööda käime ...” (Marie Under), mõlemal 12 tööd. 11 saajapunktilist tööd on kirjutatud ka teemadel “Meist igaihest sõltub Eesti püsimine (L. Meri)””, mille keskmine hinne 56,73 ületas pisut üldist keskmist (55,65), ja “Rikas elu, vaene elu”, mis oli ühtlasi kõige enam valitud teema.

90–100 punktiga hinnatud, st tugevaid töid oli absoluutarvudes kõige enam neljandal ja kolmandal teemal, kuid arvestades vastavatel teemadel kirjutatud tööde üldarvu, oli enim õnnestumisi siiski teemadel “Religiooni osa kultuuris” (12,47% sel teema kirjutatud õpilastest saavutas tulemuse 90–100 punkti), “Üksteisest pimesi me mööda käime ...” (Marie Under)” (10,05%) ja “Mõttematk ühe kirjandusteose probleemidesse” (8,15%). Viimati nimetatute puhul torkab silma, et tegemist on üldiselt suhteliselt vähe valitud teemadega, mis eeldavad kirjutajalt laia silmaringi ja lugemust.

Diagramm 12. Põhieksamil osalenute tulemuste protsentuaalne jagunemine

Eksaminandide arv: 9917

100 punktiga hinnatud töid on olnud 71 ehk 0,7% kõikidest eksamitöödest. 20-punktilist hindekünnist ei ületanud 331 õpilast, neist 201 noormeest ja 130 neidu (3,34% eksaminandide koguhulgast), kellel jäi riigieksam 2006. aastal sooritamata.

Diagrammilt 12 on näha, et 90–100 punkti vahemikus on proportsionaalselt tunduvalt rohkem töid kui hindedkaala algusotsas, 0–10 punkti vahemikus. Sellist tulemuste jaotumist võib pidada eksami õnnestumise seisukohalt positiivseks. Suurim hulk tulemusi jääb ootuspäraselt 48 ja 75 punkti vahemikku. 90–100 punkti vahemikus on kõrgematest hinnetest kõige sagedamini saadud 91, 94 ja 100 punkti. Kõver moodustub ühtlaselt, diagrammil tõusevad esile mõned tulbad, mis viitavad teistega võrreldes sagedamini esinenud hindepallidele, nt 21 (88 korda), 35 (158 korda), 40 (157 korda), 49 (188 korda), 53 (176 korda), 61 (185 korda).

Tabel 9. Keskmine tulemus ja õppekeel

Õppekeel	Tööde arv	Punktide arv	Miinumum	Maksimum	Mediaan	Stand. hälve
Eesti	9910	55,89	0	100	56,00	21,06
Muu	5	62,20	26	86	70,00	22,87
Vene	2	34,00	17	51	34,00	24,04
Kokku	9917	55,89	0	100	56,00	21,06

Põhiosa eksami sooritajatest on õppinud eestikeelses koolis, vaid 7 õpilast (0,07% eksami sooritanute koguhulgast) on saanud hariduse kas vene- või muukeelses koolis. Silma torkab muukeelsete koolide õpilaste suhteliselt kõrge keskmine hinne (62,2 punkti). Maksimumtulemus on neil aga 86 punkti 100 võimalikust. Statistiliselt on muukeelsete koolide õpilaste osakaal üldvalimis siiski liiga väike, et üldistusi teha.

6. Sagedamad vead ja eksimused

6.1. Keelevead

Ortograafiavigadest on sagedamad sõnade kokku- ja lahkukirjutamise vead. Väga tihti eksitakse ühend- ja väljendtegasõnade *ma-* ja *da-*infinitiivvormide, ent ka muude vormide (nt umbisikulise tegumoe olevikuvormi ja *mata-*vormi) kirjutamisel. Neid kiputakse norminguvastaselt kokku kirjutama, nt *väljasüüa*, *mahajätta*, *ärakasutama*, *tagasiostma*, *väljanähakse*, *vastuhakata*, *ettevalmistada*, *arusaamata*.

Sageli esinev viga on ka kaassõna kokkukirjutamine eelneva nimi- või asesõnaga, nt *võõrvõimuvalt*, *perekeskel*, *sellejärgi*, *selleasemel*, *elujooksul*, *ajajooksul*, *endapeale*, *soovikorral*.

Määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamise vallas on kõige probleemsemad sõnad *kas või*, mida kirjutatakse sageli kokku (*kasvõi*), *võib-olla*, mida kirjutatakse kas lahku (*võib olla*) või ilma nõutava sidekriipsuta (*võibolla*), samuti sõnad *igapäev* (p.o *iga päev*), *taaskord* (p.o *taas kord*), *koguaeg* (p.o *kogu aeg*), *justnimelt* (p.o *just nimelt*) jt.

Leidub näiteid ka nimisõnade väära kokkukirjutamise kohta, nt *eluhammarrataste vahele jäänuid*. Seevastu kiputakse norminguvastaselt lahku kirjutama *ne-* ja *s-*täiendsõnaga nimisõnu, nt *majandus langust* (p. o *majanduslangust*), *pääsemis lootused* (p.o *pääsemislootused*).

Omasõnade häälikuõigekirjas eksitakse suhteliselt harva. Valimi põhjal otsustades on tüüpveaks sõna *mõttetu*, mida kirjutatakse sageli kujul *mõtetu*. Esines ka järgmisi vigu: *viiskümnend*, *sammuti*, *muutkui* jt.

Probleemne on ka võõrsõnade ortograafia, nt on vaadeldud valimis eksitud, kasutades sõnavorme *baaseruvat* (p.o *baseeruvat*), *karrikatuuridele* (p.o *karikatuuridele*), *intergreerimine* (p.o *integreerimine*), *aksepteerida* (p.o *aktsepteerida*).

Sagedasim veatüüp on **interpunktsioonivead**, mis tulenevad sellest, et õpilased ei suuda enda loodud lauseid adekvaatselt analüüsida ja sellest lähtuvalt interpunktsioonireegleid rakendada. Väga sageli puudub koma liitlause osi siduvate asesõnade *kes* ja *mis* eest. Põimlause interpunktsioon on nõrgemates töödes suureks probleemiks, nt *Kuna arvuliselt on meid vähe_ peame teistest vaimselt ja füüsiliselt üle olema ..*

Suure ja väikese algustähe valikul eksitakse kõige sagedamini pealkirjamallis. Tundub, et perioodikaväljaannete pealkirjades kasutatav läbiva suurtähe mall suunab ka teoste (raamatute, telesaadete, helitööde) pealkirjades sedasama eeskuju järgima, nt raamatu pealkiri „*Nimed Marmortahvil*” (p.o “*Nimed marmortahvil*”). Probleemiks näivad olevat ka ajalooürituste nimed, nt vigased kirjakujud *Jüriöö ülestõus* (p.o *Jüriöö ülestõus*), *Laulev revolutsioon* (p.o *laulev revolutsioon*).

Vormivigadest torkab silma *ik*-liiteliste sõnade käänamise probleem, ennekõike ainsuse ja mitmuse osastava, ainsuse sisseütleva ning mitmuse omastava käände vormide moodustamine. Valimi 0–60 punktiga hinnatud tööde hulgas oli mitmeid seda tüüpi veanäiteid: *kaugemasse tuleviku* (p. *otulevikku*); *katoliiklikke traditsioonidega* (p.o *katoliiklike*); *kõikvõimalike vidinaid* (p.o *kõikvõimalikke*). Raskusi on üksiksõnade õigete vormide moodustamisega, nt on probleemsed nimisõnad *kaart* (*õiged kaartid*, p.o *kaardid*), *kontsert* (*kontserteid*, p.o *kontserte*) jt.

Tähelepanu tuleks pöörata asesõnade *keegi*, *miski* ja *mõni* käänamisele. Väga sagedased on vead *kellegil*, *millegil*, *mõndadel* (õige: *kellelegi*, *millelgi*, *mõnedel*).

Analüüsitud tööde põhjal võib väita, et mitmuse osastavas käändes on levima hakanud si-lõpulise vormi kasutamine. Seda tüüpi vigu leidub isegi 70 punktiga hinnatud töödes, nt *pidas kõnesi*, *kõrgeid mägesi*.

Tegusõnade puhul on probleeme tugevneva astmevaheldusega verbide vormide moodustamisega, nt *kaasa aitanud* (p.o *aidanud*), *hakkates probleeme teavitama* (p.o *hakates probleemidest teavitama*), *ootanud* (p.o *oodanud*), *näitata* (p.o *näidata*). Probleemne on ka verbi *taotlema* *da*-infinitiivi ja umbisikulise tegumoe vormide moodustamine. Need esinevad sageli norminguvastasel kujul *taodelda*, *taodeldi* (p.o *taotleda*, *taotleti*).

Vigu põhjustab tüveülivõrde vormide moodustamine, nt *pakseimast*, p.o *paksimast*, *keeruliseim*, p.o *keerulisim*.

Lausestusvigadest on sagedasemad sõltumuseksimused, nt *Kuidas sõltuvad need omavahel eneseteostuse ja selle hinnaga*; *Välismaa turistidele müüme Eestit kui kauni looduse ja reostamata maana*; *Mis on sellisel eluviisil kasu Eesti püsimiseks?* Probleeme tekitab veel tegusõnade *puudutama* (mida?), *põhinema* (millel?), *kaasnema* (millega?), *lisanduma* (millele?), *sarnanema* (millega?) reksiooniliste laiendite vorm.

Küllaltki palju eksitakse sõnajärje vastu, nt *Ja kui selles teoses toimus võitlus Eesti nimel mitmekesi, siis meenub mulle kohe lõik ajaloolisest raamatust „Eesti Vabadussõda” .. ; Üheks peamiseks sihtmärgiks noortel on Ameerika*. Sageli ei järgne relatiivlause sidend

õigele sõnale, mille tulemusena tekib lauses väärseos, nt *Samuti pole Eesti teedel suuri maastureid vaja, mis neelavad poole rohkem kütust kui mõni väikeauto*. Sõnajärjeeksimustest tingitud väärseoseid võib tekkida muudelgi juhtudel, nt *Mats Traadi romaan „Rippsild” kirjeldab üht abielupaari lapsega, kus naine nimega Ola mõistis, et ta tegelikult ei armasta oma meest, vaid kolleegi*; *A. H. Tammsaare teos „Tõde ja õigus”, kus on seotud Andrese ja Pearu suhetega, mis on teistsugused ja üldsegi maaeluga*.

Lausestuses kasutatakse võõreskujulisi malle, nt liialdatakse vahenditähenduses kasutatud kaassõnaga läbi: *Eesti iseseisvus on saavutatud läbi relvade kui ka massimeeleavalduste*. Sagedane on ka *omama*-konstruktsioonide sobimatu kasutamine, nt *Iga tegu omab mingisugust hinda, kuid mis hind on parim eneseteostamisel?*

Stiilivigadest torkab nii nõrkades kui ka keskpärastes töödes silma argikeelsusega liialdamine, nt *Iga mööduv päev jääb meie mälestuste pagasisse vedelema senini, kuni keegi selle sees sorima hakkab*; *Ometi ei ole hüpekast keskkonnale erilist kahju ja Tallina sõitjatele on see üks ainsamaid treeningpaiku*; *Ükski neuroloog ei oska öelda, miks ajus asetsevas närvirakkude kompotis tekib teadvus*. Kõnekeelsuse levimisega kirjakeelsetesse tekstidesse võib põhjendada ka küsisõnata küsilausetüübi sagedast kasutamist: *Kuid kui arvestada palju neist ennast eestlaseks peab ..*

Levinud eksimused on moesõnade ülekasutus, nt määrsõnad *hetkel*, ühendid *tänasel päeval*, *midaiganes*, *kus iganes*, *praktiliselt*, *samas* ‚samal ajal’ jt.

Rohkesti leidub lekseemi tähenduse mittetundmisest tingitud sõnavalikuvigu, nt *tekkisid usulahkmed*; *Iga inimene on millekski suureks võimeline, tõstes sellega eneseteostust ja selle hinda*.

Sõnastusvigadest on sagedased paronüümianähtustega seotud eksimused, nt on tüüpilisteks probleemideks *enne* ja *ennem*, *järele* ja *järgi*, *peale* ja *pärast*, *käsitama* ja *käsitama*, *enamik* ja *enamus* tähenduste eristamine.

6.2. Tüüpilisimad vead 20-punktiste vahemike lõikes

0–20 punkti. Neis töödes esineb tüüpiliselt lihtsustatud lähenemine teemale, leidub rohkesti sõnastusvigu ja arutlevasse kirjandisse sobimatuid stiilivõtteid. Sageli puudub arutlus hoopis või on see väga algeline. Arutluse asemel kaldutakse sündmusi ümber jutustama. Autori väited ei ole argumenteeritud või jääb probleem püstitamata. Sellistes töödes on tüüpiliselt ka rohkesti õigekirjavigu. Sageli puudub seos lausete ja lõikude vahel. Esineb hüplikku, nn hakitud lausestusstiili, nt *Eneseteostus on endast millegi tegemine*. *Tõestab, et on millekski suuteline*.

20–40 punkti. Neis töödes jääb tüüpiliselt puudu arutluse sügavusest ja mitmekülgsusest – tööd on sageli üldsõnalised ja kalduvad esitama trafaretseid seisukohti. Nt ühe 26 punkti saanud kirjandi avalaused: *Me kõik teame, et tänaseni on veel säilinud rikaste ja vaeste elu. Kõik tahavad olla rikkad aga ei arvesta ühe tõsiasjaga nagu näiteks iseloom*. Seoseta mõttekäikude näiteks sobib ühe 23 punktiga hinnatud töö lõpulõik: *Eneseteostus ja selle hind – kõik neid mõjutavad erinevad tegurid. See võib-olla, kas naise ilu probleemid ja sellega kaasnevad väärted, või üldsegi nendega seonduvad kõik võimalikud probleemid. Inimene peab ise arusaama iseendast tehtud eneseteost ja teadma selle hinda. Iga inimene on iseenda õnnesepp. Inimene ei ela tihti tõelist elu, mida ta elab. Tõeline elu on alles ootamas ees*.

Teemas sisalduvat probleemi on võidud lihtsustada; võib esineda stiili- ja faktivigu ning õigekirjaeksimusi. Töö ülesehitus on sageli hüplik, lõigud on omavahel nõrgalt seostatud, argumentatsioon ei ole veenev ning sõnastusoskus jätab soovida, nagu näeme järgmisest 37 punktiga hinnatud kirjandi lausenäitest: *Igal religioonil on igas ühiskonnas igal ajahetkel täita oma kindel roll, mis tingib omakorda ühiskonna muutused ühiskonnas ning ka religiooni edasise käekäigu.*

40–60 punkti. Neis töödes on püstitatud küll probleem(id), kuid arutlus jääb sageli ühekülgeks ja pinnaliseks. Tööl puudub enamasti stiililine isikupära. Tüüpiliseks õigekirjavigade liigiks on kokku- ja lahkukirjutamise ning interpunktsioonivead.

60–80 punkti. Tööd on keskmisest tugevamal tasemel. Neis leidub argumenteeritud mõttekäike ja õnnestunud kirjandusnäiteid. Tüüpjuhul on tegemist hästi struktureeritud arutlustega. Sellele vaatamata leidub neiski kirjandites kergemaid sõnastusvigu, nt lause ühest 70 punktiga hinnatud tööst: *Mõeldes oma sõprade ja klassikaaslaste peale, ei pea kodumaa muretsema, sest me ei vea teda alt.* Võib esineda ka üksikuid õigekirjavigu, mis enamasti kujutavad endast eksemusi interpunktsiooni-reeglite vastu.

80–100 punkti. Need tööd on väga heal tasemel arutlevad kirjandid. 80-punktistes töödes võib maksimumhindest puudu jääda just käsitluse isikupära ja sõnastuse viimistletust. Kui sellistes töödes õigekirjavigu leidub, siis on need kerged vead, põhiliselt interpunktsiooneksimused. Asjatundlikes arutlustes esitatakse teemat analüüsisides nii poolt- kui ka vastuargumente, neis ei pakuta plakatlikke ega mustvalgeid teemalahendusi. Selliste tööde autoritel on olemas analüüsi- ja üldistusvõime. Näiteks kokkuvõttev lõik ühest 100 punktiga hinnatud tööst teemal „Üksteisest pimesi me mööda käime...“: *Inimene on kui hunt, kes ühineb karjaga, sest see toob talle tulu. Meie põhiline probleem tundub olevat pragmatismi pidamine paratamatuseks. Kasu tagaajamise egoism välistab inimeste vahel kõik lähedased kontaktid peale konfliktide, mida me oma eraldatuse meelega lõpuks otsima hakkamegi, et viivukski ligimesi tunnetada ja mitte neist pimesi mööda käia.*

7. Ettepanekud 2007. aasta eksamitöö koostamiseks

- Arvestada teemavalimi mitmekülgsust, selle vastavust õppekava üld- ja valdkonnapädevustele ning aine õpitulemustele, niivõrd kui eksamivorm seda võimaldab.
- Jälgida, et eksamiülesannete hulgas oleks ka noormeestele sobivaid, nt tehnika, majanduse, poliitika, spordiga seotud teemasid.
- Püüda vältida teemasid, mille puhul on prognoositav lihtsustatud käsitlemise võimalus.
- Võimaluse korral vältida teemasid, milles sisalduv probleem on varjatud kas liiga kujundliku või keeruka sõnastuse taha ja mis seetõttu võiksid kirjutajaid eksitada.
- Pidada silmas, et teemaga seoses oleks oma mõttekäikude tõestuseks võimalik esitada kirjandusnäiteid (nii ilukirjanduslikest, populaarteaduslikest, teaduslikest kui ka ajakirjandustekstidest).
- Jälgida, et teemad jaguneksid õpilastele ettevalmistamiseks antud kümne valdkonna piires proportsionaalselt ja et kõik valdkonnad oleksid esindatud.
- Täpsustada eksamiülesande sõnastust, lisada teemadele töökäisud.

8. Ettepanekud õpetajale ja õppijale

- Tuletada meelde arutleva kirjandi tunnused ja pidada meeles, et töö peab nendele vastama – õpetada ja õppida vältima jutustavaid töid.
- Omandada stiiliregistrite põhierinevused, et tehtaks vahet ühelt poolt standardkirjakeelse ja teiselt poolt kantseliitliku või argikeelse väljenduse vahel.
- Õppida sõnastama oma väiteid konkreetselt ja ladusalt, vältides samal ajal üldsõnalisust, liigset kujundlikkust ja kordusi.
- Pöörata tähelepanu teksti sidususe loomise võtetele ja jälgida, et arutleva kirjandi laused ja lõigud oleksid loogiliselt seostatud; vältida ülesehituse mosaiiksust.
- Õppida esitama vaid temaga seotud kirjandusnäiteid.
- Harjutada õigekeelsussõnaraamatu kasutamist ja tuletada meelde, mis tüüpi informatsiooni sellest raamatust leida võib. (Eksamil võib kasutada 1999. või 2006. a õigekeelsussõnaraamatut.)
- Loobuda varem valmis kirjutatud tööde sobitamisest etteantud teemade alla.
- Õigekirja vallas korrata interpunktsioonireegleid ning kokku- ja lahkukirjutamise reeglistikku.
- Sõnastuse osas pöörata tähelepanu paronüümide tähenduste eristamise vajadusele.

Põhikooli eesti keele ja kirjanduse 2006. aasta lõpueksami analüüs

Koostaja Anneli Oidsalu
Toimetaja Mari Kadakas

Sissejuhatus

Käesolev analüüs on tehtud Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse (edaspidi *Eksamikeskus*) tellitud põhikooli eesti keele ja kirjanduse eksamitööde valimi alusel. Analüüsi eesmärk oli välja selgitada eksaminadide peamised vead, anda hinnang ülesannetele ja eksamitööle tervikuna, analüüsida parandajate-hindajate tööd, teha eksami statistika¹ põhjal järeldusi eksamitöö, selle osade ja eksamitulemuste kohta, teha ettepanekuid 2007. aasta eksamitöö koostamiseks ning anda soovitusi õpetajatele ja õpilastele.

1. Eksami eesmärk

2006. aasta põhikooli eesti keele ja kirjanduse lõpueksamitöö eesmärk oli hinnata riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust, kontrollida põhikooli lõpetamiseks vajalikke põhiteadmisi ja oskusi, saada tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest ning suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi.

2. Eksamitöö põhiandmed

2006. aasta põhikooli eesti keele ja kirjanduse lõpueksamitöö põhines riikliku õppekava eesti keele ja kirjanduse ainekaval. Eksamitööga kontrolliti õppekavaga põhikooli lõpuks ette nähtud õpitulemusi ja pädevusi. Eksamitöö koostamisel ja hindamisel on lähtutud kirjandus- ja keelenähtuste tõlgendamisest ning esitusest Haridus- ja Teadusministeeriumi kinnitatud põhikooli õppekirjanduses.

Eesti keele ja kirjanduse eksamitöö koosnes kahest osast: lugemis- ja kirjutamis-ülesannetest. Kogu eksamitöö eest oli võimalik saada 100 punkti.

Eksamitöö I osa koosnes kahest ülesandest, mille eest võis saada kuni 30 punkti ja millega hinnati õpilaste oskust mõista erinevaid tekste (ballaad, ül 1.1; ajaleheartikkel ja diagramm, ül 1.2), otsida vajalikku teavet ning lahendada teksti põhjal tööülesandeid. Ülesanne 1.1 kontrollis ka, kuidas tuntakse kirjandusmõisteid (värss, stroof, ballaad, isikustamine).

Eksamitöö II osa sisaldas viis ülesannet, mille eest oli võimalik saada kuni 70 punkti. II osa mahukaim ülesanne (2.1) oli lühikirjand, mis võimaldas hinnata õpilaste tekstiloome-, õigekirja- ja sõnastusoskust (kuni 40 punkti), ülejäänud olid keeleülesanded (30 punkti), mis kontrollisid õigekirjaoskust (interpunktsioon, ül 2.2; suur ja väike algustäht, ül 2.3) ning oskust moodustada korrektseid sõnavorme (käänevormid, ül 2.4) ja lauseid (sõnastusharjutus, ül 2.5).

Hinde “5” sai eksaminand, kui tulemus jäi 90–100 punkti vahele, hinde “4” sai 70–89 punktiga, hinde “3” 45–69, hinde “2” 20–44 ja hinde “1” 0–19 punktiga.

¹ Eksamitulemuste töötlus ja statistika Eksamikeskuse infotehnoloogia talitusest.

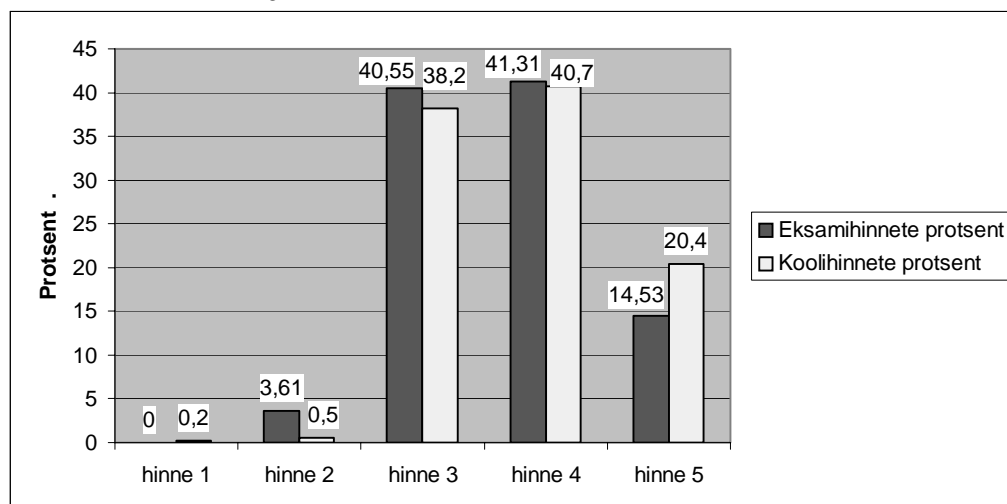
3. Eksamitulemuste analüüs

Põhikooli eesti keele ja kirjanduse lõpueksamiks telliti Eksamikeskuselt 15 422 eksamitööd. Analüüsitavate tööde valimisse kuulus 1194 lõpueksamitööd 39 koolist, mis moodustab eksamitööde koguarvust 7,74%. Analüüsimisele võeti tööd, millel olid kõik andmed olemas, neid oli 1191. Üldine statistika eksami kohta on esitatud tabelis nr 1. Huvilised leiavad statistikat ka Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse kodulehelt (www.ekk.edu.ee). Valimist 13% moodustavad maakonnakeskuste, 28,1% suurlinnade, 18,7% teeninduspiirkonnata koolide, 37,5% valla- ja väikelinnakoolide ning 2,7% täiskasvanute gümnaasiumide õpilased. Poisse oli valimis 629, tüdrukuid 562. Esimest korda lubati eksamile ka need õpilased, kelle koolihinne oli “1” või “2”, aga nende osa valimist oli marginaalne (vastavalt kaks ja kuus õpilast 1189-st).

Tabel 1. Üldandmed		Punktid	Eksami- hinne	Kooli- hinne	Sooritus	Kvaliteet	Edukus	
Üld- andmed	Õpilaste arv	1191	1191	1189				
	Keskmine tulemus	71,34	3,67	3,81	71,34%	55,79%	96,31%	
	Standardhälve	15,59	0,78	0,76				
Tulemused sõltuvalt soost	Poiste arv	629	629	627				
	Poiste keskmine	66,92	3,46	3,56	66,92%	44,52%	94,44%	
	Tüdrukute arv	562	562	562				
	Tüdrukute keskmine	76,27	3,90	4,09	76,27%	68,38%	98,40%	
Tulemused sõltuvalt kooli asukohast	Maakonna- keskus	Õpilaste arv	155	155	155			
		Tulemused	70,98	3,64	3,84	70,98%	53,55%	95,48%
	Suurlinn	Õpilaste arv	335	335	335			
		Tulemused	70,44	3,6	3,75	70,44%	52,84%	96,72%
	Teenindus- piirkonnata koolid	Õpilaste arv	223	223	221			
		Tulemused	80,82	4,14	4,06	80,92%	82,96%	97,76%
	Valla- ja väikelinna- koolid	Õpilaste arv	447	447	446			
		Tulemused	67,72	3,50	3,75	67,72%	46,53%	95,30%
	Täis- kasvanute gümnaa- siumid	Õpilaste arv	32	32	32			
		Tulemused	66,16	3,41	3,41	66,16%	37,50%	100%

Tabelist on näha, et eksam oli õpilastele jõukohane: eksamitöö sooritusprotsent oli 71,34 (keskmine tulemus 71,34 punkti sajast võimalikust) ning keskmine hinne 3,67. (Võrdluseks eelmiste aastate keskmised eksamihinnad: 2003 – 3,58; 2004 – 3,69; 2005 – 3,88.)

Graafik 1. Eksami- ja koolihinnete võrdlus

Eksamitöö sooritamise kvaliteedinäitaja on 55,79% (hinde “4” ja “5” saanud õpilaste protsent) valimist) ja edukusenäitaja 96,31% (positiivse hinne “3”, “4” või “5” saanud õpilased). Hinnet “1” ei esinenud, hinne “2” sai 43 õpilast (3,61%). Nii väike “läbikukkujate” protsent näitab, et hinnet “3” on üsna lihtne saada. Samas tuleb öelda, et eksamitöö tervikuna liiga lihtne ei olnud – hinne “5” saanud õpilasi oli 14,53%. Maksimumtulemuse 100 punkti sai üks valimisse kuulunud eksaminand.

Kooli- ja eksamihinnete võrdlemisel (Graafik 1) ilmnevad Eesti kooli hindamisprobleemid. Hinne “1” on nii eksamil kui koolis marginaalne. Eksami põhjal on koolides kahelisi õpilasi rohkem kui aastahinde järgi: koolihinne “2” oli vaid 0,5 protsendil, eksamihinne “2” 3,6 protsendil valimisse kuulunud õpilastest. Niisiis esineb koolides endiselt “kahtede” venitamist “kolmedeks”. Seega on “3” väga suure tähendusmahuga hinne: eksamitöö põhjal kuulub koolides „kolmeliste” õpilaste hulka ka osa „kahelisi” ja „neljalisi” õpilasi. Levinud on praktika, kus eksamitöö põhjal ainet hindele “4” oskavaid õpilasi hinnatakse koolis hindega “kolm”. Aasta- ja eksamihinnete võrdlus näitab siin väikest nihet õpilaste kahjuks. „Viielisi” õpilasi aga hinnatakse koolides üle: aastahinne on “5” 20,4 protsendil, eksamihinne 14,5 protsendil valimisse kuulunud õpilastest.

Kogu eksamitöö ulatuses olid edukamad tüdrukud: hindele “4” ja “5” tegi töö 68,38% valimisse kuulunud tüdrukutest ja 44,52% poistest; eksamil positiivse tulemuse sai 98,40% tüdrukutest ja 94,44% poistest. Poiste keskmine tulemus (66,92) oli 9,35 punkti madalam kui tüdrukutel (76,27), poiste tulemus oli madalam kõigi ülesannete puhul (vt Tabel 2 ja Graafik 2). Eksamitulemuste põhjal otsustades on tüdrukutel head ja poistel rahuldavad teadmised-oskused. Nii tüdrukute kui ka poiste keskmine koolihinne on kõrgem kui eksamihinne. Samas kiputakse tüdrukuid koolis rohkem üle hindama ning poisid suudavad end eksamil paremini kokku võtta (tüdrukute eksami- ja koolihinde vahe on suurem kui poistel).

Võrreldes eksamitulemusi kooli asukoha järgi (vt Tabel 1) võib öelda, et kõige kõrgem keskmine hinne on teeninduspiirkonnata koolides, suurlinnade ja maakonnakeskuste tulemused on enam-vähem võrdsed ning kõige madalam on keskmine tulemus valla- ja väikelinnakoolides ning täiskasvanute gümnaasiumides. Koolitüübiti on keskmiste tulemuste vahe päris suur (14,66 punkti), koolide lõikes on prima ja halvima keskmise tulemuse erinevus 38 punkti.

Hinde „4” või „5” saanud õpilaste osakaal on teeninduspiirkonnata koolides oluliselt kõrgem (80,92%), samas on eksami sooritamise edukus ehk positiivse hinde saanute protsent igal pool enam-vähem sama, sest hinde „3” nõutav punktiarv on viidud suhteliselt madalale (45 punkti 100-st). Torkas silma, et teeninduspiirkonnata koolide õpilastel oli eksamihinne koolihindest kõrgem, teistes koolides oli vastupidi. Sellest järeldub, et teeninduspiirkonnata koolides hinnatakse õpilasi rangemalt, tugevamatelt õpilastelt nõutakse teistega võrreldes rohkem, st neid ei õpetata alla võimete. Nende koolide õpilaste tase ületab riigi keskmist taset.

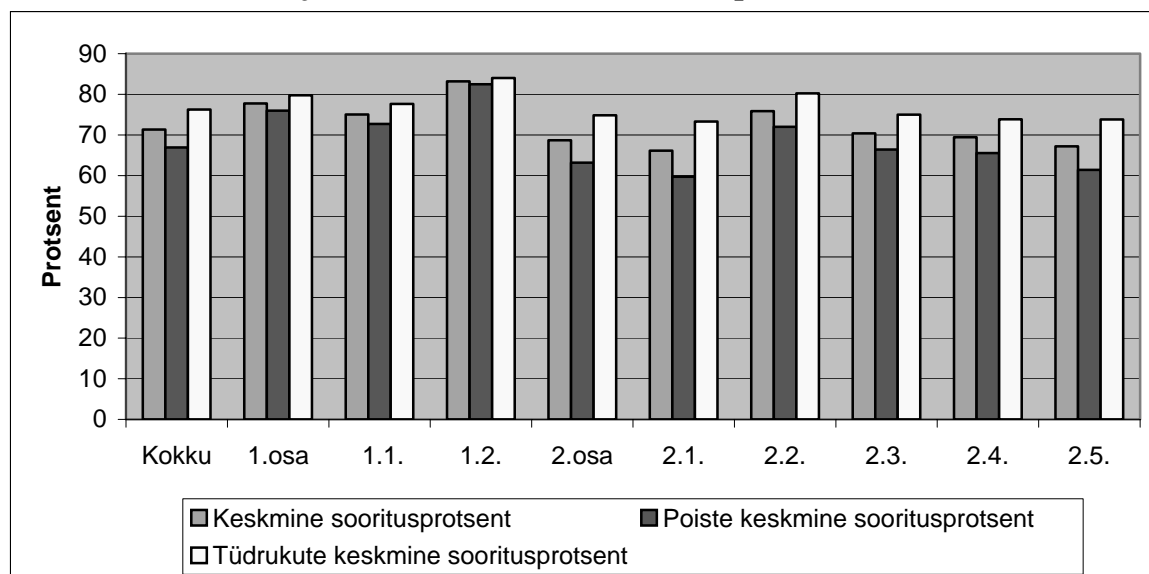
Idealis peaks hindamine toimuma ühtedel ja samadel alustel kõigis koolides. Tsiteerin Märt Hennoste 2004. aasta eksami analüüsi, sest probleemid on jäänud samaks: “Et jõuda hindamises õpilasekesksele lähenemisele, vajab tänane Eesti kool adekvaatsemat, läbipaistvamat ja täpsemalt põhjendatud hindamisskaalat. Eksamikeskuse arvates sobib selleks kõige paremini kuuepalline hindamisskaala, mis võimaldab vältida hinde “3” ülekoormatust ning sellega kogu praeguse hindamisskaala õpilasi tasalülitavat iseloomu.”

4. Ülesannete analüüs

Tabel 2. Tulemused ülesannete kaupa

1191 tööd, 39 kooli	Kokku, <i>max</i> 100	1. osa, <i>max</i> 30	ÜI 1.1. <i>max</i> 20	ÜI 1.2. <i>max</i> 10	2. osa, <i>max</i> 70	ÜI 2.1. <i>max</i> 40	ÜI 2.2. <i>max</i> 13	ÜI 2.3. <i>max</i> 5	ÜI 2.4. <i>max</i> 7	ÜI 2.5. <i>max</i> 5
Keskmiselt punkte	71,34	23,33	15,01	8,32	48,08	26,46	9,86	3,52	4,86	3,36
Keskmine sooritus %	71,34	77,77	75,05	83,25	68,69	66,15	75,85	70,40	69,43	67,20
Poiste keskmine sooritus %	66,92	75,97	72,70	82,50	63,19	59,73	72,00	66,40	65,57	61,40
Tüdrukute keskmine sooritus %	76,27	79,77	77,65	84,00	74,83	73,30	80,23	75,00	73,86	73,80
Minimaalne tulemus	25,50	9,00	4,00	1,00	14,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Maksimaalne tulemus	100,00	30,00	20,00	10,00	70,00	40,00	13,00	5,00	7,00	5,00
Standardhälve	15,85	4,36	3,21	1,77	12,38	9,18	2,24	0,86	1,27	1,49
Mediaan	72,00	24,00	15,00	9,00	48,50	27,00	10,50	3,50	5,00	4,00

Graafik 2. Eksamitöö ja selle osade keskmine sooritusprotsent

1. OSA

Ülesanne 1.1. Lugemisülesandega kontrollitakse õpilaste oskust mõista ilukirjanduslikku teksti, seekord valisid eksami koostajad luuletuse. Ülesandes on viis valikvastustega küsimust, viie küsimuse puhul tuleb leida tekstist üksikasju ja põhjendada väiteid. Kolm küsimust nõuavad eelteadmisi ning omasõnalist vastust, milles tuleb selgitada mõistet *vananaistesuvi*, tunda ära teose žanr ja loetleda žanritunnuseid, leida vastusevariantide hulgast näide isikustamise kohta ja selgitada seda mõistet. Ülesanne kontrollib ka teksti ideest arusaamist.

Ave Alavainu ballaad “Laiulaps” on üsna kergesti loetav ja mõistetav, küsimused võimaldavad eristada tublisid õpilasi nõrgematest (kirjandusterminite defineerimine pole kõigile jõukohane), kuid samas on ka hulk küsimusi, millega enamik õpilasi hakkama saab. Ülesanne vastab riikliku õppekava eesti keele ja kirjanduse 7.– 9. klassi ainekavale, mis sedastab, et kirjandusõpetus keskendub kunstilise teksti mõistmisele ja tõlgendamisele ning sellega seoses käsitletakse ka kirjandusteooria põhimõisteid.

Ülesande eest saadi keskmiselt 15,01 punkti 20-st (vt tabelit 2), kusjuures poiste keskmine tulemus on punkti võrra madalam kui tüdrukutel, keskmine sooritus poistel 72,70%, tüdrukutel 77,65%. Õpilaste keskmine sooritus on 75% ja võib öelda, et ülesanne tervikuna oli eksaminandidele jõukohane. Ülesanne täitis oma eesmärgi ka selles osas, et eristas „nelja-viielisi” õpilasi. Maksimaalse tulemuse sai 59 õpilast ehk 4,95% valimist.

Eksaminandid tulid kõige paremini toime nende küsimustega, kus tuli leida üles teksti üksikasjad, teksti põhjal küsimustele vastata ja järeldusi teha või lahendada valikvastustega ülesanne. Kõige raskemaks osutusid küsimused, mis eeldasid eelteadmisi ja omasõnalist vastust. Neist küsimustest ühe raskema puhul jäi mulje, et maalapsed teadsid ehk pisut paremini kui linnalapsed, mis on vananaistesuvi. Selle küsimuse vastus oli sageli ebatäpne (nt *Vananaistesuvi on sügis; Vananaistesuvi on soe ja päikesepaisteline. Kui sajab vähe vihma ja on hästi kuiv*), ebaloogiline (*Vananaistesuvi on see, kui üks suvi on veel, kui üks suvi peaks otsa saama*), huumori vallast (*Võibolla on vananaistesuvi see, kellel pole lapsi saadud või on ilma meheta; Jälle üks aasta kui ei ole endale meest leidnud*) või puudus

hoopis, kuid leidis ka väga häid vastuseid (*Vananaistesuvi on sügisel vahel esinev periood, mil ilmad lähevad jälle väga soojaks ja tundub, et suvi on tagasi tulnud*).

Ettearvatult olid rasked need küsimused, mis nõudsid ilukirjanduse žanrite ja mõistete (ära)tundmist/selgitamist. Luuleteksti oskas ballaadina määratleda (valikvastustega ülesanne) 59%, isikustamise näitele joone alla tõmmata 67% eksaminandidest. Mõistet *isikustamine* osati paremini selgitada (60,2%) kui ballaadi žanritunnuseid nimetada (vähemalt ühte tunnust oskas nimetada 28,9%, kahte 15,4% õpilastest). Ballaadi asemel pakuti "Laiulapse" žanriks kõige rohkem valmi, legendi pakkusid üksikud.

Toon näiteks mõne vale ja mõne õige vastuse: 1) *Isikustamine on nagu midagi, kedagi endale omaks lugemine.* 2) *Isikustamine on see, kui keegi ütleb sulle sinu nime.* 3) *Isikustamine on teatud tegelasest juttu tegema.* 4) ***Isikustamine on elusa tunnuse/omaduse ülekandmine elutule.*** 5) */Ballaad/ räägib armastusest ja on suursugune.* 6) *Vähe tegelasi, juttu räägitakse kui mälestust.* 7) ***Ballaad on jutustava sisuga pikk luulevormis kirjutatud teos. Enamasti on ballaadide tegelasteks kangelased ja lõpp võib mõnikord traagiline olla. Aineistik võib olla inspireeritud ka rahvapärimestest*** (100 palli töö).

Selle ülesande 11. küsimusega seoses tekkis ka paar hindamisega seonduvat probleemi. Hindamisjuhendis antakse sedalaadi küsimuste puhul definitsioonid, sest kõiki võimalikke vastuseid ei ole võimalik kirjeldada, ning rõhutatakse, et võtmega võrreldes võib õpilaste vastustes esineda sõnastuslikku variatiivsust ja hindamisel tuleb arvestada vastuse sisulist õigsust. Komisjon peab otsustama, mil määral vastab õpilase vastus nõutule, kuivõrd ammendav ta on. Kui komisjoni arvates on vastus ammendav, saab õpilane punkti, kui ei ole, siis ei saa. Täheldasin mitu juhtumit, kus parandajad jätsid punktid andmata sisuliselt õige vastuse eest, kui ballaadi spetsiifiliste tunnuste kõrval või asemel oli nimetatud luule üldtunnuseid: *Ta on kirjutatud salmides, see teos on pikk; Teos on kirjutatud värssides ja rea lõpu sõnad riimuvad.* Soovitaksin probleemsete vastuste puhul tööpooldest komisjoniga arutada, kas õpilane väärrib punkti või ei, ühe parandaja otsustus ei pruugi alati adekvaatne olla.

Kokkuvõte: Kõige paremini laabus õpilastel teksti üksikasjade leidmine, teksti põhjal väidete põhjendamine ja järelduste tegemine. Etteantud vastuste seast oskas teose idee leida 75,9% õpilastest. Kirjandusmõistete tundmine on parem äratundmistasandil, kuid mõistete selgitamisega jääb suur osa õpilastest hätta. Seega peaks õppekavaga nõutud kirjanduse põhimõistete omandamisele suuremat tähelepanu pöörama.

Ülesanne 1.2. Lugemise teine ülesanne tuli lahendada ajaleheartikli (Kaire Uusen "Naised kasutavad arvutit meestest rohkem") ja joondiagrammi (Arvutikasutajate osakaal Euroopa Liidus) põhjal. Ülesandega kontrolliti õpilaste oskust mõista ajaleheteksti, leida tekstist ja diagrammilt vajalikku teavet, oskust võrrelda (1.2.1), põhjendada (1.2.3), analüüsida-sünteesida (1.2.2, 1.2.4), mõista teksti eesmärki (1.2.6), leida põhjusi (1.2.7). Ülesanne integreerib ka eri õppeaineid: küsimustele vastates tuleb pisut rakendada ka matemaatika- ja geograafiaalaseid, aga ka ühiskonna- ja ajaloolaseid teadmisi ja oskusi.

Ülesanne oli kogu eksamitöös kõige kergem (vt Tabel 2 ja Graafik 2): selle keskmine sooritus on 83,25% ehk ülesande eest saadi keskmiselt 8,32 punkti 10-st. Poiste sooritus pole tüdrukute omast oluliselt halvem (keskmine sooritus poistel 82,50%, tüdrukutel 84,00%). Maksimaalse tulemuse saavutas 384 õpilast (32,21%).

Kõige raskemaks osutus küsimus, millele vastamine eeldas teadmist, mis on Balti riigid, mis on Põhjamaad (2 punkti sai 57,80%, 1 punkti 26,80% õpilastest). Sagedane viga oli, et küsimusele *Millises riigis kasutatakse arvatult kõige rohkem?* vastati loeteluga: nt *Rootsi, Soome, Taani, Suurbritannia*. Küsimustega, kus tuli tekstist ja skeemilt leitud arvandmete põhjal midagi arvutada, tuldi küllalt kenasti toime (ül 1.2.2 sooritusprotsent oli 74,1; ül 1.2.4. puhul 82,80). Ülesande täitmine lubab rahule jääda õpilaste oskusega teabeteksti analüüsida, sellest infot ja põhjendusi leida, tekstist leitud andmeid võrrelda ja kasutada.

Kokkuvõte: Eksamitöö I osa keskmine sooritusprotsent oli 77,77 ning seega võime järeldada, et kontrollitud pädevusi (teksti mõistmine, sellest info leidmine, teksti põhjal järelduste tegemine, väidete põhjendamine, kirjanduse põhimõistete tundmine, kirjandusteose idee või tarbeteksti eesmärgi mõistmine) võib kõigi lõpetajate puhul pidada heaks. Töös infotekstidega (ül 1.2) on poisid ja tüdrukud võrdsed, ilukirjanduslike tekstide lugemises ja mõistmises (ül 1.1) on tüdrukute tulemused paremad.

2. OSA

Ülesanne 2.1. Põhikooli eesti keele ja kirjanduse lõpueksami kõige raskem ülesanne oli ka 2006. aastal lühikirjandi kirjutamine (keskmine sooritus oli kõige madalam – 66%). Tüdrukute keskmine tulemus oli ka sel aastal parem kui poiste oma (keskmine sooritus poistel 59,73%, tüdrukutel 73,30%). Kirjandi eest võis õpilane saada maksimaalselt 40 punkti ja minimaalselt 0 punkti, kui ülesanne jäi lahendamata, sellest oli valesti aru saadud või tekst ei vastanud teemale. Maksimaalse tulemuse saavutas 74 õpilast (6,21%).

Lühikirjandi teema oli “Mind köidab kirjandus/teater/muusika/filmikunst”. Õpilane pidi valima loetelust ühe kunstiiligi/valdkonna ja selle nimetusega kirjandi pealkirja lõpetama. Teema oli eakohane, ilmselt kõigile sobiv (igäüks võis valida endale sobivaima valdkonna), ning võimaldas põhikooli lõpetajal oma huvisid mõtestada ja avada. Teema võimaldas nii arutleda kui ka oma huvialast jutustada.

Ülekaalukalt populaarseim kultuurivaldkond oli muusika, sellest kirjutas 66,4% vaadeldud tööde autoreist. Teisel kohal oli filmikunst (16,4%), seejärel teater (10%) ja lõpuks kirjandus (7,2%). Muusika populaarsus oli ennustatav, aga mõtlema paneb, et kirjandus jäi alla isegi teatrile, kuigi teatrid on meil ainult suuremates linnades ja pole kõigile kättesaadavad, raamatukogud aga kõigis koolides ja suuremates asulates. Kuidas lugemise populaarsust tõsta ajal, kui teised kultuurivaldkonnad ja meedia nõuavad vähem pingutust ning on kergesti kättesaadavad, nõuab õpetajatelt ning ühiskonnalt tõsist järelemõtlemist. Avatud teema puhul on oht, et kirjutaja ei vali pealkirja lõpetust etteantud variantide hulgast, vaid lisab sinna endale sobiva sõna, nt “Mind köidab jalgpall”. Sellise kirjandi eest on võimalik anda vaid 0 punkti, sest ülesandest pole aru saadud, see on täitmata jäänud.

Kirjandis hinnati nelja aspekti: sisu, õigekirja, sõnavara ja stiili ning ülesehitust. Nagu tabelis 3 on näha, pole mõni parandaja andnud punkte hindamisjuhendi järgi. Nii on kirjandi sisu hinnatud ka 11 ja 16 punktiga, õigekirja 2, 4 ja 5 punktiga, kuigi hindamisjuhend selliseid võimalusi ette ei näe. Muidugi võib ka olla tegu andmete sisestamisel tekkinud vigadega. Hindamisjuhendi järgi saab õpilane kirjandi eest 0 punkti, kui tekst ei vasta teemale, ülesandest pole aru saadud või see on lahendamata. Sellisel juhul pole võimalik anda punkte ka õigekirja ja muu eest. Statistikast nähtub, et mõni parandaja on siiski hinnanud nulli vääriva kirjandi õigekirja, stiili ja kompositsiooni, sest muidu poleks võimalik, et sisu eest sai 0 punkti 13 valimise kuulunud õpilast, aga õigekeele, sõnavara/stiili ja ülesehituse eest sai 0 punkti vastavalt 12, 11 ja 11 õpilast.

Tabel 3. Kirjandi tulemused

Sisu	Punktid	0	1		5			10	11	15	16	20
	Protsent	1,1	1,2		15,4			29,4	0,1	29,6	0,1	23,2
Õigekiri	Punktid	0	1	2	3	4	5	6		8		10
	Protsent	1,0	12,7	0,1	13,3	0,1	0,3	21,5		25,3		25,9
Sõnavara ja stiil	Punktid	0	1		2			3		4		5
	Protsent	0,9	9,5		15,2			26,7		31,5		16,2
Ülesehitus	Punktid	0	1		2			3		4		5
	Protsent	0,9	2,6		10,7			16,5		27,3		42,1

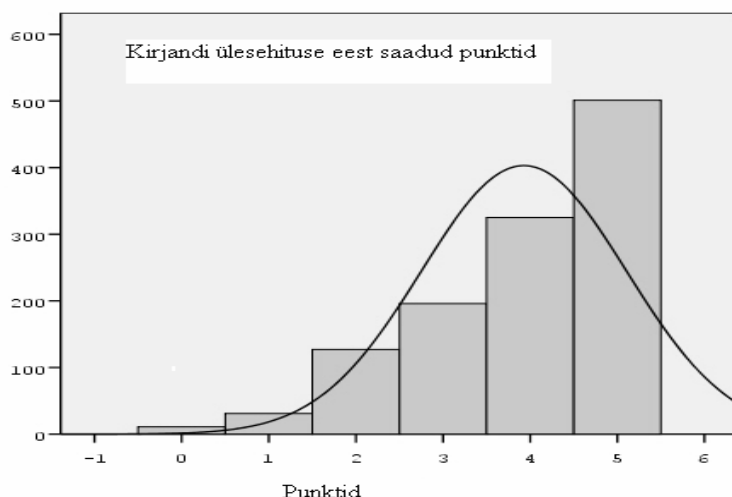
Sisu hindamine on keerukaim ja subjektiivseim kirjandi hindamise osa ning võimaldab soovi korral eksamitöö lõpptulemust soovitud suunas mõjutada. Kirjandi sisu puhul esines nii ala- kui ülehindamist, viimast siiski rohkem. Sisu eest antud punktide põhjal jääb mulje, et põhikooli lõpukirjandid on väga sisukad ja hästi kirjutatud: 23,2% valimisse kuulunud õpilastest sai kirjandi sisu eest maksimumpunktid; 29,6% sai 15 punkti (vt Tabel 3), kuid kirjandeid lugenuna pean nentima, et olukord pole siiski nii hea. Parandajatele paneksin südamele, et maksimumpunktid võiks anda tõepoolest isikupärasele ja üldistusjõulisele kirjandile, nagu näeb ette ka hindamisjuhend. Kuna teema oli kergesti mõistetav, siis teemast möödakirjutamist oli võrdlemisi vähe, pigem oli probleemiks, et teema oli avatud primitiivselt.

Kirjandiga kontrolliti ka õigekirjaoskust. Hindenormid on õigekirja osas võrdlemisi leebed: 0–3 viga – 10 punkti; 4–6 viga – 8 punkti; 7–9 viga – 6 punkti; 10–12 viga – 3 punkti; üle 12 vea – 1 punkt. Üle veerandi õpilastest teenis kirjandi õigekirja eest maksimumpunktid (vt Tabel 3). Üle 12 vea tegi 12,7% eksaminandidest. Pisut kummaline tundub, et üks punkt on kirjutajale garanteeritud ükskõik kui suure vigade arvu korral (samuti on ka stiili ja ülesehituse puhul). Ehk peaks hindamisjuhend võimaldama ka õigekirja, sõnavara ja stiili ning ülesehituse eest 0 punkti anda. Samuti võiks eksamit koostav komisjon arutada võimalust muuta õigekirja maksimumpunktide veanormi rangemaks. Õigekirja hindamisel peaks parandajad kindlasti vaatama kirjandi pikkust: normist (200 sõna) oluliselt lühemaid või pikemaid kirjandeid tuleks vigade osas ka rangemalt või leebemalt hinnata.

Kõige silmatorkavamad ja küllalt sagedased vead olid järgmised: pealkirjale lisatud sõna kirjutati suure tähega; pealkirja järele pandi punkt. Sõna *Internet* puhul ei maksaks algustähevega äärele märkida, aga teksti sees peaks vea tähistama, kuni keelekorraldajad ümber pole mõelnud.

Põhikooliõpilaste lausestuseoskuse ja stiili hindamine on võrdlemisi problemaatiline tegevus, sest väljendusvõimekus on alles kujunemisejärgus. Stiili hinnates tuleks eriti arvestada mõtete väljendamise selgust. Kirjandite põhjal jäi mulje, et stiili- ja lausestusvigu parandatakse pigem vähem kui rohkem. Iga sõnakordus pole stiiliviga, kuid kutsun õpetajaid üles õppeprotsessis kirjandite stiili- ja lausestusvigadele rohkem tähelepanu juhtima: kui me vigu ei märgi, ei tea õpilane, et kõik pole korras. Samas ei peaks kõik kirjandites märgitud stiilivead hinnat mõjutama.

Graafik 3. Kirjandi ülesehituse eest saadud punktid

Kõige paremad tulemused saadi kirjandi ülesehituse eest: 42,1% õpilastest sai hindajatelt kirjandi ülesehituse eest maksimaalselt punkte. Graafikust 4 on näha, et hinnete jagunemine erineb suuresti normaaljaotuskõverast. Kirjandite lugemise põhjal väidan, et tegemist on ülehindamisega, punktide maksimumi on antud kergekäeliselt. Parandajad peaksid jälgima rohkem teksti sisulist, vähem formaalset ülesehitust ning hindama kirjandi sisulist ja kompositsioonilist terviklikkust (nt jälgima, kas sissejuhatus ja kokkuvõte sobivad teemaarendusega, kas lõigud on terviklikud mõttearendused). Torkas silma, et domineerisid sissejuhatusest, kahest teemaarenduse lõigust ja kokkuvõttest koosnevad kirjandid – põhikooli lõpus võiks nõuda vähemalt 3-lõigulist teemaarendust, seda enam, et kirjandid on enamasti suhteliselt lühikesed.

Kokkuvõte: Kirjand oli eksami raskeim ülesanne, seal oli poiste allajäämine tüdrukutele kõige suurem. Positiivsena võib esile tuua seda, et teemast möödakirjutamist esines vähe, õigekirja hinded olid võrdlemisi head ja õpilased on kirjandi kokkupanemise tehnika põhikooli lõpuks üldiselt hästi omandanud; küll aga tuleks hindamisjuhendit kirjandi ülesehituse hindamise osas täpsustada, et eksami tulemus oleks adekvaatsem.

Ülesanne 2.2. Ülesandega kontrolliti kirjavahemärgistamise oskust järgmiste lausemallide puhul: koond-, rind- ja põimlause, lauselühend, otsekõne. Ülesanne koosnes 13 lausest. Õigesti kirjavahemärgistatud lause eest võis saada 1 punkti, kui lausesse jäi üks kirjavahemärgiviga, siis 0,5 punkti. Keskmiselt saadi 9,86 punkti 13-st. Maksimaalse tulemuse said 47 õpilast (3,9% valimist). Ka siin oli tüdrukute keskmine tulemus parem kui poistel (vt Graafik 2), tulemuste vahe oli 1,07 punkti, keskmine sooritus tüdrukutel 80,23%, poistel 72%. Kokku oli keskmine sooritus ligikaudu 76%. See on kõrgem kui näiteks suure ja väikese algustähe ning käändevormide ja sõnastusülesande puhul. Seega, õpetajate töö kirjavahemärkide õpetamisel väärub tunnustust, sest eksamiülesanne tervikuna väga lihtne ei olnud, kuigi sisaldas raskete kõrval ka kergeid lauseid.

Eksimisvõimalusi oli igas lauses mitu, komisjon oli püüdnud iga lausega vähemalt kahe reegli rakendamisoskust kontrollida. Valimisse kuulunud tööde põhjal ütlesin, et pigem pole probleem selles, et märke sobivatesse kohtadesse ei panda, vaid et nendega kiputakse eksamiolukorras liialdama.

Lauseid oli neljas raskusastmes. Kõige kergem oli 7. lause: *Kingsepal oli kummuti peal paar punaseid kingi mis olid tehtud kõige paremast nahast kuid kirikusseminekuks hästi ei sobinud*. Selle eest sai punkti 84,5% valimist. Samuti ei valmistanud raskusi 2. lause (1 punkti sai 82% valimist): *Selles istus uhke emand kes võttis tüdruku endaga koju kaasa lubades teda tütre eest pidada*. 1., 3., 6., 9. ja 10. lause veatult esitanud õpilaste protsent jäi vahemikku 64,7–73,4. Nende lausete puhul jäi 0 punkti saajate protsent alla kümne.

Kolmandasse rühma paigutaksin laused nr 4, 8 ja 11: nende puhul oli veatuid töid 55,6–61,2%, aga 0 punkti saanud õpilasi oli üle 12%. Lauses *Järgmisel päeval piidlesid kirikulised suuril silmil punaseid kingi tütarlapse jalas kingad särasid kui läikimahõõrutud õunad lõkendasid nagu südamed* esines komaga liialdamist: küll kiputi koma panema ajamääruse ja öeldise vahele või eraldama komadega määrust *suuril silmil*. Selles lauses pruukisid üksikud koolonit (minu analüüsitud töödes vaid 10% õpilastest), enamasti kasutati koma. Hea, et komisjon nägi ette paralleelvõimaluse: koolon on tõepoolest sobivaim märk, kuid ka koma pole vale (küll aga tuleks valeks lugeda mõttekriips). Õpetajad võiks koolis populariseerida kooloni kasutamist: ületarvitatud mõttekriipsu asemel on koolon sageli palju sobilikum.

Kõige raskemad olid eksaminandidele otsekõnega laused: sageli ei tunta otsekõnet ära. Kolme kõige raskemaks osutunud lause (5., 12., 13.) hulgas oligi kaks otsekõnega lauset. Otsekõnemallidest oli kõige vähem vigu 11. lauses, kus otsekõne eelneb saatelausele. 12. lauses, milles saatelause eelneb otsekõnele, tekitas probleeme hoopis kõrvallause koma: *Tantsusammul liikus tüdruk edasi ja tema kõrvus kajasid sõnad Sa tantsid oma punastes kingades kuni sinust saab tont*. Peagu pooled õpilased, kelle töid analüüsisin, olid jätnud kuni ette koma panemata. Punkti selle lause eest saigi vaid 44,9% kõigist valimisse kuulunud õpilastest. 13. lauses paiknes saatelause otsekõne sees ja sisaldas kõvallauset. Sellega tuli veatult toime 43,7% õpilastest, kuid 0 punkti saajaid oli 32%. Siin oleks vaja rõhutada õpilastele märkide järjekorra tähtsust, sageli on koma/punkti ja jutumärkide positsioonid segi. (On eriti halb, kui sedasorti viga jääb harjutades või ka eksamitöös parandamata.)

Õpilasi eksamiks ette valmistades peaks õpetajad rõhutama, et tööjuhendist tuleb kinni pidada ja mitte seda muuta: kui on korraldus *kirjavahemärgistada laused*, ei tohiks hakata suurt ja väikest algustähte endale sobivaks kohendama: *Vana soldat, käsi sidemega kaelas, seisis kirikuuksel ja palus: "Luba lapse kingadelt tolm ära pühkida."* Suur ja väike algustäht peavad jääma nii, nagu nad on eksamitöös kirjas: *Vana soldat käsi sidemega kaelas seisis kirikuuksel ja palus luba lapse kingadelt tolm ära pühkida.* "Parandatud" versiooni puhul tekib muidugi küsimus, kuidas punkte anda: kui lõplik tulemus on korrektne, siis pole vist põhjust ka viga märkida. Igal juhul pakub see juhtum eksamikomisjonile mõtteainet.

Otsekõnест rääkides tahaksin arutleda ka ühe traditsiooni üle: kui otstarbekas ja vajalik on eesti keele tava, et algusjutumärgid paiknevad all? Inglise keele ja arvutišriftide mõjul kipuvad need üles nihkuma ka käsitsi kirjutades. Hindekaaluliseks veaks ei tohiks seda kindlasti lugeda.

Ülesande 5. lause, mis kontrollis erilaadiliste täiendite kirjavahemärgistamist, oli liiga raske ja mitmeti tõlgendatav, lahendusvõti nägi ette kõige tüüpilisema võimaluse. Ligikaudu kolmandik valimist kaotas 0,5 punkti, kui käsitles asesõnale *need* järgnevat osa täpsustava rinnastusena ja eraldas järgneva fraasi temast ühe komaga: *Lapse meel oli väga kurb, sest*

kuigi teda ümbritses nüüd rikkus ja uhkus, olid just need, oma käega valmistatud punased kinganirud pakkunud talle kõige suuremat rõõmu. Selle võimaluse oleks pidanud õigeks lugema, kuid seda tehti väga harvadel juhtudel, mõni üksik parandaja oli koostaja ettenägematuse ja mitmest ühe otsustuse eelistamise ka ära märkinud. Muid tõlgendusvõimalusi² esines suhteliselt vähe (ligikaudu 4% eraldas probleemse fraasi kahe komaga).

Ülesanne 2.3. kontrollis suure ja väikese algustähe ortograafia tundmist ja sisaldas 10 weakriitilist juhtu: ajaloosündmus, maastikuuse, täpsustava täiendosaga kohanimi, kohanimelise täiendiga ühend, tähtpäev ja püha, sarja pealkiri, ajakirja nimi, asutuse nimi, üritus. Õpilane pidi tekstis jämedalt trükitud sõnad kirjutama ülesande lõppu, kasutades õigesti suurt ja väikest algustähte. Iga õige otsustus andis 0,5 punkti. Keskmine tulemus oli 3,52 punkti viiest võimalikust, lahendamisprotsent 70,7. Seega liigitub ülesanne keskmise raskusega ülesannete hulka, sisaldades eri raskusastmega keelendeid. Maksimumtulemuse sai 71 eksaminandi ehk 5,96% valimist. Poiste tulemuslikkus oli 66,4%, tüdrukutel 75%.

Tabel 4. Suure ja väikese algustähe ülesande tulemused

Raskusaste	Ortogramm	Sooritus
Kerged	jõulud	90,8%
	Soome laht	88,0%
	(telesari) "Elu on seiklus"	88,4%
Keskmise raskusega	Tsaari-Venemaa	72,5%
	Eesti kroonid	72,1%
	(kirjandusajakiri) Värske Rõhk	69,8%
	emakeelepäev	69,7%
	Teise maailmasõja	67,9%
Rasked	Eesti Kontserdi (direktor)	52,6%
	Pimedate Ööde filmifestival	32,8%

Üllatav oli, et sama reegli alla käivate ortogrammide (*jõulud*, *emakeelepäev*) osas oli tulemus nii erinev. Selgitusena oskaksin pakkuda õpetajate edukat võitlust *jõulude* tavakasutuse (kaardid, reklaam jm) vigase eeskuju vastu. Emakeelepäev aga tundub õpilastele ilmselt millegi väga piduliku ja kaugena, et nii paljud seda suure tähega kippusid kirjutama. Selle põhjal järeldan, et hästi on ära õpitud küll üksikjuhtumid, aga reegel väga selge siiski pole.

Punkte ei tohiks anda *II maailmasõja* eest, sest sõna on asendatud numbriga ja tööjuhend sellist võimalust ette ei näe. (Ehk võiks tööjuhend sisaldadagi märkust *Sõnu numbritega asendada ei tohi!*, ehkki kõikvõimalikud täpsustused töökäsus muudavad selle sageli väga pikaks.) Veaks ei tohiks lugeda seda, kui õpilane lisab ajakirja nimele jutumärgid ("Värske Rõhk"), kuid suure ja väikse algustähe vigu pole; kindlasti on viga see, kui saatesarja pealkirja jutumärgid on ümber kirjutades ära jäetud.

² Minimaalne kirjavehemärkide hulk on niisugune, nagu eksamikomisjon seda võttes ette näeb: *Lapse meel oli väga kurb, sest kuigi teda ümbritses nüüd rikkus ja uhkus, olid just need oma käega valmistatud punased kinganirud pakkunud talle kõige suuremat rõõmu.* Samas võib fraasi *oma käega valmistatud* pidada ka kommenteerivaks märkuseks ja märgistada see kiiluna. Kiilu võib eraldada sulgudesse (vähem oluline info: *just need (oma käega valmistatud) punased kinganirud*) või eraldada lausest mõttekriipsudega (tähelepanu fikseeriv kiil: *just need – oma käega valmistatud – punased kinganirud*). Seejuures ei saa lugeda veaks tugevama märgi (mõttekriipsu) asendamist nõrgema märgiga (komaga), ehkki kahe komaga varianti ma väga heaks ei pea: *just need, oma käega valmistatud, punased kinganirud.*

Nn selekteerivate ehk õpilaste jaoks väga raskete ortogrammide puhul põhjustab suurt eksimuste hulka ilmselt seegi, et paljud õpilased ei tea, et Eestis on olemas niisugune asutus nagu Eesti Kontsert või selline üritus nagu Pimedate Ööde filmifestival (viimase puhul esines kõikvõimalikke kombinatsioone, isegi *Pimedate ööde Filmifestival*). Teisalt näitavad just sellised ortogrammid, kas õpilane toetub mälule või rakendab reeglit õigesti.

Ülesanne 2.4. oli vormimoodustusülesanne: sulgudes olev käändsõna tuli panna sobivasse vormi. Iga õige lahendus (kääne, arv ja õigekiri) andis 0,5 punkti, vigane või vale lahendus 0 punkti. Kokku oli ülesandes sisalduva 14 otsustuse eest võimalik saada 7 punkti. Ülesande eest saadi keskmiselt 4,86 punkti 7-st (sooritusprotsent kokku 69,71, tüdrukutel 73,86, poistel 65,57). Maksimumi saavutas 62 õpilast ehk 5,2% valimist. Tulemuste põhjal jagasin sõnavormid nelja raskuskategooriasse.

Tabel 5. Vormimoodustusülesande tulemused

Raskusaste	Ülesanne	Sooritus
Kerged	Vanasti sõideti peole (<i>vanker</i> – ainsuse kaasäütlev).	93,3%
	Muinasjuttudes tuntakse kaasa (<i>vaene</i> – mitmuse alaleütlev).	84,0%
Keskmise raskusega	Rääkisin sõbraga suvistest (<i>retk</i> – mitmuse seestütlev).	78,9%
	Meie koolis korraldatakse harva (<i>pidu</i> – mitmuse osastav).	78,6%
	Rullisin (<i>kaart</i> – ainsuse omastav) kokku.	74,4%
Pigem rasked	Ma ei tea, kuidas veeta (<i>vaba</i> – ainsuse osastav) aega.	69,4%
	Poiss jooksis (<i>põõsas</i> – ainsuse rajav) ja tagasi.	68,3%
	Põhjamaa suved võivad mõnikord olla (<i>vilu</i> – mitmuse nimetav).	67,0%
	Hindan oma sõbranna (<i>tagasihoidlikkus</i> – ainsuse osastav).	66,7%
	Vanaema laitis (<i>laisk</i> – mitmuse osastav) lapselapsi.	63,3%
Rasked	Tuleb hoida oma (<i>pere</i> – ainsuse osastav).	60,6%
	Tahan panna kohvi sisse (<i>suhkur</i> – ainsuse osastav).	60,5%
	Minu ümber on palju (<i>heatahtlik</i> – mitmuse osastav) inimesi.	57,7%
	Külalise jutustatud (<i>lugu</i> – mitmuse ilmaütlev) oleks õhtu igavaks jäänud.	50,0%

Osa vigu tulenes ilmselt lohakusest või kiirustamisest: ei loetud lauset korralikult läbi (nt *Hindan oma sõbranna tagasihoidlikult*); ei pandud tähele, kas on küsitud ainsust või mitmust (nt *Vanasti sõideti peole vankritega*); asendati antud sõna mõne teisega (*vaestele* asemel *vaenlastele*, *vaesusele*; *lugudeta* asemel *jutustus*). *lik-* ja *likkus-*liitega sõnade veakriitilisus ei üllata ilmselt kedagi, väga paljudes vastustes esines vorm *heatahtlikuid*. Sõna *laisk* mitmuse osastav pakkus kõige enam variante, õigete kõrval ka *laiske*, *laiski*, *laiskasi*, *laisaid*, *laisi*. Leidus vähemalt üks töö, kus olid ära toodud mõlemad õiged võimalused: *laiskasid/laisku*. Põhikäändeid tuntakse päris hästi, kuid näiteks rajava käändevormi asemel pakuti vorme *põõsasse*, *põõsale*, *põõsa juurde*. Põhikooli lõpuks peaks käänded siiski selged olema. Üheski minu uuritud töös ei esinenud *i*-mitmuse vorme *vaeseile*, *retkist*. Ilmselt võikski keele võimalusterohkuse avamine jääda gümnaasiumisse.

Selle ülesande puhul torkas silma lubamatult palju parandajate praaki: vigased vormid (*vaesetele*, *rekkedest*) on parandamata jäetud; 0,5 punkti antud vale sõna eest (*Tuleb hoida oma perekonda*. Peab olema *peret*); 0,5 punkti antud vale vormi eest: *Rullisin kaarte kokku*. Peab olema *kaarti*. Need on vaid mõned näited.

Ülesandes 2.5. tuli parandada viie lause sõnastust, muutes allajoonitud lauseosa ja kasutades selleks sobivat käänat või kaassõna. Iga õigesti kirjutatud lause eest võis teenida 1 punkti, pool punkti võis saada, kui lause oli sõnastatud õigesti, kuid selles oli õigekirjaviga. Keskmise tulemus oli 3,36 punkti viiest võimalikust, sooritusprotsent seega 67,2. Kirjandi kõrval oli see õpilastele raskemaid ülesandeid ja põhjuseks ilmselt see, et seda tüüpi ülesandeid tehakse koolis palju vähem kui näiteks kirjavahemärgiharjutusi. Ilmselt pole ka kaassõna mõiste paljudel selge ning seetõttu ei olnud tööjuhend täiesti arusaadav. Samas sai maksimumpunkte päris suur hulk eksaminande: 317 õpilast (26,59%). Seega, rohkem kui veerandile õpilastest oli ülesanne pigem lihtne. Tüdrukud said ülesandega oluliselt paremini hakkama kui poisid (vastavalt 73,8% ja 61,4%).

Töökäsud on üks osa eksamitööst ning sellisena oluline tekstiliik, mille mõistmist hinnatakse mõnes riigis lausa eraldi. Ülesande 2.5. töökäsust on üheselt loetav, et õpilane peab kasutama sobivat käänat või kaassõna, mitte asendama lauses sõnu, kuid üsna paljusid töid iseloomustas tendents, et etteantud sõnu kiputi sünonüümidega asendama – ilmselt seostuvad sõnastusülesanded paljudel korduste vältimise ja sünonüümide otsimisega. Mõni hindaja jättis niisugustel juhtudel punkti andmata, mõni jälle andis. Kahjuks ei näinud hindamisjuhend seda probleemi ette ja ei andnud parandajatele soovitusi, kuidas toimida juhtudel, kui tulemus on küll korrektne, kuid lisaks tööjuhendis nõutule on õpilane ka midagi muud teinud: *Mind süüdistati vaasi purunemises; vaasi katkitemgemises.* (Õige vastus oluks *Mind süüdistati vaasi lõhkumises*). Kindlasti ei vääri punkti need, kelle lause on küll veatu, aga nad on kasutanud kõrvallauset (nt *Mind süüdistati, kuna arvati, et lõhkusin vaasi ära; Hakkasin mõistma, kui tähtis on haridus*) – tööjuhend sellist võimalust ette ei näe.

Nagu teisteski ülesannetes oli ka siin erineva raskusastmega lauseid. Väga raskeks osutus lause *Ühiskond ei suuda andestada kurjategijatele nende tegude eest.* Siin jäi punktita 52% eksaminandidest. Võti andis õige vastusena *nende tegusid.* Õigeks tulnuks lugeda ka alljärgnevad variandid (enamasti seda ka tehti): *nende tegude tõttu; nende kuritegude pärast.* Valede vastuste seas oli kõiksugu moodustisi: *nende teode eest, tehtud halva eest, kurjuse eest, ja nende tegudele, nende tegude üle, tema pattudes.* Raske oli ka lause *Vanaema tunneb muret lapselapse tervise üle* (punktita jäi 38,8% valimist). Seevastu *Tunnen kaasa haigestunud pinginaabrist* ei valmistanud enamikule probleeme (punktideta jäi 15,6% vastajatest).

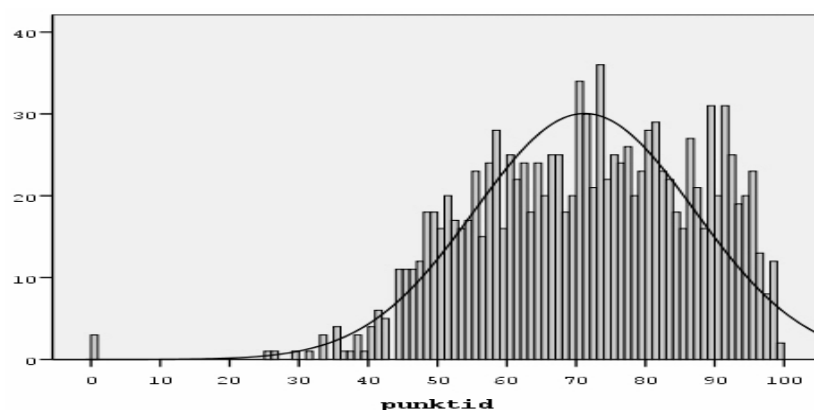
Õigekirjavead tulemust oluliselt ei muutnud: nende õpilaste hulk, kes õigekirja tõttu pool punkti vähem said, oli väike ja ei ulatunud ühegi lause puhul üle 4,8%.

Kokkuvõte: Riikliku õppekavaga on ette nähtud, põhikooli lõpuks tuleb omandada põhiline õigekeelsusoskus, samuti oskus väljendada oma mõtteid, luua tekste – seda eksami II osa kirjutamisülesanded ka kontrollisid. II osa keskmine tulemus oli 48,08 punkti 70-st, keskmine sooritus seega 68,57%. Selle põhjal hindan eksaminandide oskusi rahuldavaks.

5. Eksamitööde parandamise ja hindamise analüüs

Hindam parandajate tööd hindega “hea”. Üldiselt hinnatakse juhendi järgi, mõned erandid olen eespool ülesandeid analüüsid välja toonud. Rõhutasin siiski veel, et punkte saab anda ainult nii, nagu hindamisjuhend ette näeb, mingeid muid võimalusi esineda ei tohi.

Graafik 5. Eksamitulemuste jaotuskõver

Eksamitulemuste jaotuskõver näitab, et hindamine oli üldjoontes pädev, mõningaid moonutusi hindepääsudel (45, 70 ja 90 punkti juures) siiski esineb. Üle kiputi hindama kirjandi sisu ja kompositsiooni. Kirjand kui eksamitöö suurima kaaluga osa võimaldab eksami lõpptulemust soovitud suunas mõjutada, sest kirjandi hindamisel on kõige rohkem subjektiivsust – sellest ka moonutused hindepääsudel.

Kahjuks on mõni parandaja oma elu väga mugavaks teinud: vigu ei raatsita või ei viitsita märkida. Eksamikeskuse seisukoht on, et veale tuleb joon alla tõmmata, parandajad peaks näitama, kus on eksitud, ainult punktide jagamisest ei piisa. Vea märkimine on vajalik näiteks juhaks, kui õpilane oma tööd näha soovib. Kui ühtegi viga näha ei ole, on raske põhjendada, miks viie punkti asemel on antud üks punkt. Vigade märkimine on väga oluline näiteks kirjavahemärkide ülesande puhul, seal sõltus vigade arvust saadud punktide hulk.

Mõnes koolis polnud eksami kirjutamisosas (ülesanded 2.2, 2.3, 2.4, 2.5) täidetud iga üksiku otsustuse eest antavate punktide lahtreid, vaid oli märgitud ainult vead ja lõplik punktisumma. Eksitavalt mõjub, kui ülesannetes 1.1 ja 1.2 on parandaja tõmmanud sellele punktisummale, mille laps sai, risti peale, selmet ring ümber tõmmata.

Kui õpilane on vastust parandanud ja tulemus on võrdlemisi soditud, tuleks siiski püüda aru saada, mis on lõplik variant, et tulemus oleks õiglane. (Valimis esines mitu tööd, milles soditud, kuid õige vastus valeks oli loetud.)

Iga kooli pakis leidub töid, milles mõni viga on parandamata jäänud, mõni asi valesti parandatud. Eksimine on inimlik ja see, et mõni viga parandajal märkamata jääb, on ilmselt paratamatu (eriti kirjandi puhul). Lisaks mõistatavatele parandamisvigadele leidis siiski ka selliseid, mida lubada ei tohiks, seda enam, et mõnikord sõltub sellest eksaminandi hinne. Toon mõned näited. Punktita on jäetud isikustamise mõiste selgitus, mis tegelikult väärinuks punkti: *Elututele objektidele või loomadele antakse inimeste omadused*. Õigeks on loetud sisuliselt vale vastus: *Vananaistesuvi on see viimane suvepäev, kui on veel hästi soe; Vananaistesuvi on varajane sügis, mil puude lehed kolletuvad ning millal leiavad aset esimesed sügistormid*. Sõnastusharjutuses on antud pool punkti sobimatu vastuse eest (siin ei ole tegu õigekirjaveaga): *Hakkasin mõistma hariduse mõistest*.

Üldise märkusena lisaksin, et kooli eksamikomisjon peaks kontrollima, kas analüüsimiseks saadetataval töodel on märges eksaminandi soo kohta, kas on märgitud punktid, täidetud nii eksami- kui ka koolihinde lahter.

Eksamitööd tuleb hinnata vastavalt juhendile. Kui hinnatakse diferentseeritult, tuleb teha eksamitööle märges, sest muidu jääb arusaamatuks, miks 35-punktiline töö on pälvinud hinde "3". Enne eksamitööde Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele saatmist tuleks nende vahelt eemaldada kirjandite mustandid, need pole keskusele vajalikud ja pigem takistavad tööde analüüsi.

6. Ettepanekud eksamikomisjonile 2007. aasta eksamitöö koostamiseks

2006. aasta põhikooli eesti keele ja kirjanduse eksam oli üldiselt hästi koostatud, eksamitöö punktisumma vastas hindamisjuhendis toodud punktisummale ning hindamisjuhend oli selge, kooskõlas tööga ja üldiselt üheselt mõistetav. Nii eksamitöö kui ka hindamisjuhend olid keeleliselt korras ning korrektselt vormistatud (küsimuste numeratsioon õige, kirja suurus sobiv). Valimisse kuulunud eksamitööd uurides avastasini siiski mõne probleemi, millega eksamikomisjon edaspidi võiks arvestada või mille üle arutleda.

Eksamikomisjon võiks arutada võimalust, anda kirjandi õigekirja, sõnavara ja stiili ning ülesehituse eest ka 0 punkti ning muuta õigekirja maksimumpunktide veanormi rangemaks. Juhendisse võiks lisada märkuse, et õigekirja hindamisel peaks arvestama kirjandi pikkust, normist oluliselt lühemaid või pikemaid kirjandeid tuleb vigade osas ka rangemalt või leebemalt hinnata. Kindlasti tuleks täpsustada juhendit kirjandi ülesehituse hindamise osas, et vältida ülehindamist.

Kõiki parandajatel tekkida võivaid probleeme ei oska ilmselt ka kõige parema tahtmise juures ette näha, kuid üht-teist saab selle aasta kogemusest õppida. Hindamisjuhendis võiks kirjas olla, kuidas peaks parandaja toimima, kui valikvastustega ülesandes on õpilane alla jooninud nii vale kui ka õige vastuse: sellist vastust ei saa õigeks lugeda. Mõne teisegi üksikküsimuse juures vajakuks hindamisjuhend täpsustust, probleemid on eespool ülesannete analüüsi juures kirjas.

Ka õpilastele mõeldud tööjuhendeid tuleks ilmselt muuta veelgi põhjalikumaks (näiteks võiks suure ja väikese algustähe ülesande juures olla täpsustus *Sõnu numbritega asendada ei tohi!*). Kas see aga lugemis- ja keskendumisraskustega õpilasi aitab või muudab ülesandest arusaamise neile veelgi raskemaks, on iseküsimus, sest kõikvõimalikud täpsustused töökäsus muudavad selle sageli väga pikaks.

Eksamitöö koostaja peab püüdma ette näha kõiki võimalikke vastusevariante ning hindamisvõtmes esitada antud kooliastmest lähtuva kõige tüüpilisema variandi ja teised eeltestimisel ilmnenu õiged variandid. Kõige parem oleks põhikooli õigekirjaülesannetes mitmeti tõlgendatavad juhtumid (nt kirjavahemärkide ülesande 5. lause) välistada.

7. Soovitused õpetajatele

Ülesannete analüüsis olen õpetajatele juba mõne soovitus jaganud ning püüdnud õpilastele raskusi valmistanud keeleküsimused esile tuua – nendega tuleks õppeprotsessis rohkem tegeleda. Mõne eespool kõlanud mõtte kordaksin siiski üle.

Tõsine väljakutse õpetajatele on see, kuidas tõsta poiste õpimotivatsiooni ka eesti keele tundides – selle probleemiga peaks kindlasti jätkuvalt tegelema. Siin on muidugi tegemist

ealiste iseärasustega, selles vanuses on ka teistes riikides poiste tulemused madalamad. Abi on vaid niisugustest ülesannetest nagu 1.2., kuid nende kasutamine eesti keele ja kirjanduse eksamil on õppekavast tulenevalt piiratud. Uues õppekavas peaks sellele probleemile suuremat tähelepanu pöörama.

Ülesandes 2.5. avaldus kõige eredamalt kõigil eksamil esinev nähtus, et osale õpilastest valmistab üha suuremat raskust töökäskude lugemine ja mõistmine. Niisiis tuleb pidevalt arendada õpilaste funktsionaalset lugemisoskust: tööjuhend tuleb hoolega läbi lugeda ja toimida sellele vastavalt. On kahju, kui õpilane kaotab eksamil punkte seetõttu, et pole tööjuhendist aru saanud, ei ole toimunud töökäsu järgi või on selle endale sobivaks kohendanud.

Õppekavaga nõutud kirjandusmõistete tundmine jätab endiselt soovida, niisiis tuleb nendega rohkem tegeleda ja teha ka sedasorti harjutusi, nagu eelnevate aastate eksamitööde lugemisosades on olnud.

Interpunktiooniõpetuses tekitab kõige rohkem probleeme otsekõne kirjavahemärgistamine. Kirjavahemärkide tarvitamist õpetades peaks juhtima õpilaste tähelepanu sellele, kuidas paiknevad üksteise suhtes punkt/koma ja jutumärgid: *Guido Kanguri reisiraamat põhineb telesarjal "Elu on seiklus". Tüdruku kõrvus kajasid sõnad: "Sa tantsid oma punastes kingades, kuni sinust saab tont."* Rõhutada tuleb, et kirjavahemärkidega ei maksaks liialdada, neid tuleb tarvitada vaid seal, kus neid tõesti vaja on.

Õpilaste tekstiloomeoskuse arendamisele tuleb endiselt suurt tähelepanu pöörata, õppureid tuleb suunata iseseisvalt mõtlema ning oma mõtteid selgelt ja täpselt avaldama. Õppeprotsessis peaks kirjandite stiili- ja lausestusvigadega rohkem tegelema. Kahjuks levib tendents, et stiilivigadele ja kohmakatele lausetele vaadatakse sageli läbi sõrmede (väidan seda ka gümnaasiumi lõpukirjandite põhjal). Põhikooli lõpus võiks nõuda vähemalt 3-lõigulist teemaarendust ja harjutada ka nn avatud teemaga kirjandeid, kus õpilane valib pealkirja lõpetuse etteantud variantide hulgast.

Kokkuvõte

2006. aasta põhikooli eesti keele ja kirjanduse eksamitöö oli üldiselt õnnestunud nii koostajate kui tegijate poole pealt: eksam oli hästi koostatud, tasakaalus, õpilastele jõukohane. Eksami põhjal võib hinnata kontrollitud pädevusi poistel hindegaga "3" ja tüdrukutel hindegaga "4".